

ALEVİLİKTE BAŞPİRLİK(SERÇEŞME) GELENEĞİ

The Tradition Of “*Fountain In Chief*” (*Head Patriarchness*) in Alevi Sect

Veli SALTİK¹

Özet

Alevilikte çok önemli bir gelenek, 1200 yıldır süregelmektedir. Bu gelenek, “*İmamet Geleneği*” dir. Hz. Ali ile başlayan *İmamlık (İmamet)* geleneği; Hz. Ali’nin öldürülmesinden sonra büyük oğlu Hz. Hasan’a geçti. O’nun da öldürülmesi üzerine, İmamlık, ikinci büyük oğlu Hz. Hüseyin’e geçti. Hz. Hüseyin’in Kerbela’da şehit edilmesinden sonra İmamet, yaşamda kalan tek oğlu Zeynel Abidin’e geçti.

Seyyitler arasında *İmamlık (İmamet) Geleneği* hep büyük oğuldan büyük oğula geçerek sürdü.

İmam Hakka yürüyünce, yerine büyük oğlu geçti. Öbür kardeşler itirazsız büyük oğulun *İmamlığına* biat ettiler.

Bu gelenek bir kez şaştı, o nedenle Ali yandaşları ikiye bölündüler. İmam Cafer yaşamda iken büyük oğlu İsmail, kendisinden önce Hakka yürüdü. Daha sonra kendisi yerine “*İmamet Makamı*”na ikinci oğlu Musa Kâzım’ı vasiyet etti. Ancak Ali yandaşı önemli bir topluluk; “*Geleneği bozmayalım, her ne kadar İmam Cafer’in büyük oğlu İsmail, babasından önce öldüyse de, evliydi ve Muhammet Matkum adında bir oğlu vardı. Çocuk da olsa İmamet onun hakkıdır.*” diyerek, İsmail’in dolayısıyla oğlu Muhammet Matkum’un İmamlığını tanıdılar. Bunlara “*İsmaililer*” ve ya “*7 İmamlılar*” denir. Mısır’daki *Fatimiler* ve İran’daki *Nizariler* bunlardır. Onların son İmamları Ağa Han’dır.

Ali yandaşlarının (Ehli Beyt yandaşlarının) büyük çoğunluğu, İmam Cafer’in vasiyetine uyarak, İmam Musa Kâzım’ı tanıdılar. *Şiiler* ve *Aleviler* bu koldandır.

Hz. Muhammet ve Hz. Ali’nin soyundan gelen Seyyitler, *Arap Dünyası*’nda yaşamaz duruma gelince, *Türk Yurdu*’na göç ettiler. Önemli bir bölümü orada Türklerle kaynaşp, süreç içinde Türkleştiler. İmamet Geleneği de Türkleşerek *Başpirlik (Serçeşme) Geleneği*’ne dönüştü.

¹ Araştırmacı-Yazar

874 yılında *İran / Horasan / Nişabur* kentinde kurulan *Başpirlik (Serçeşme)* merkezi, 1220 yılındaki Moğol işgali sonrası *Nişabur Dergâhı* son Piri *Pir İlyas* aracılığı ile Anadolu'ya *Amasya / Çatköy*'e taşındı. Pir İlyas ve üç oğlunun 1240 yılındaki "*Babai İsyamı*"nda asılmasından sonra; *Başpirlik (Serçeşme)* 2. büyük kol olan İbrahim Sani oğlu *Hacı Bektaş Veli*'ye geçti.

Anahtar sözcükler: Alevilik, İmamet Geleneği, Başpirlik, Serçeşme

Abstract

A very important tradition in Alevi sect has been continuing since one thousand and two hundreds years.

This tradition is "*Imamship Tradition*". Starting with Hazrat Ali, The "*Imamship Tradition*" was passed to his great son Hazrat Hasan after Hazrat Ali's assasination. Following Hazrat Hasan's assasination, The Imamship was passed on to Ali's second great son Hazrat Hussein. By assasination of Hazrat Hussein in Karbala, The Imamship passed to Zeynel Abidin, the unique son surviving.

Among Sayyids, the "*Imamship Tradition*" continued on by passing from older son to older son. When Imam "walked to God" (passed away), the big son replaced the statue of father Imam. And the other sons obeyed his Imamship.

This tradition was distorted once and that is why the pros of Hazrat Ali divided into two groups.

While Imam Jafar was living, his oldest son, Ismail "walked to the God" (*passed away*). Then, Imam Jafar made a will to his second older son Musa Kâzım to become as the Imam in Chief. But, supporters of Hazrat Ali as a big group rejected this testament by declaring: "*Let's do not distrust the tradition, although Ismail the number one son of Imam Jafar is dead before his father, he was previously married and had a son in the name of Muhammad Matkum. Even he was still a child, he should deserve The Imamship in Chief*" and recognised him accordingly. The Imamship of Ismail passed on to his son Muhammad Matkum. These people are called "With 7 Imams" or "*Ismailies*". *Fatimies* in Egypt and *Nizaries* in Iran are the subgroups of these people. The Last Imam of these was Aga Han.

The great majority of Ali's supporters (*pros of Ahl al-Bayt*), obeying testament of Imam Jafar, recognised Imam Musa Kazım. Alevi and Shiites come from this

branch. When Sayyids who come from Hazrat Muhammad and Hazrat Ali's lineage could not live in Arabic world, they migrated into Turkish lands. An important part of them became Turk by integrating into them.

In the meantime, the Tradition of Imamship was converted into Tradition of "Fountain in Chief" (Head Patriarchness).

The Center of "Fountain in Chief" (Head Patriarchness), which had been established in 874 in the city of Iran / Khorasan / Nishapur, was transferred to Amasya / Catkoy in Anatolia by Pir Ilyas who was the last Pir of Nishapur Dargah following Mongolian invasion in 1220. Due to execution of Pir Ilyas and his three sons during Babai Riot in 1240, The Head Patriarchness (*Fountain in Chief*) was passed to Hacı Bektas Veli who was the second big lineage of Ibrahim Sani.

Keywords: Alevi sect (Alevism), The Tradition of Imamship, The Head Patriarchness, Fountain in Chief

GİRİŞ

Alevi İslam'da *Dedelik* önemli bir kurumdur. Aleviliğin olmazsa olmazıdır. *Pir (Dede) Ehli Beytten* gelir. Yani Hz. Muhammet ve Hz. Ali'nin soyundan gelir. Bu soydan gelmeyenler *Dede* olamazlar. Dedesiz *Cem* de yürütülmez.

Alevilik, Kerbela'da katledilen İmam Hüseyin'in soyundan gelen *Seyyitler* aracılığı ile yürütülüp bugüne gelmiştir. Seyyitlerin kurduğu *Alevi Ocakları* ve bu ocaklara ikrar vermiş, bağlanmış *Talip* topluluğu ile birlikte tarihi *süreç içinde tekâmül ederek* bugüne gelmiştir.

Alevilikte "*El ele, el Hakka bağlıdır.*" Alevilikte örgütlenme bu düstur ile bir piramit şeklinde *Ocaklar* üzerinden yürütülüp günümüze getirilmiştir. *Ocak*; Hz. Muhammet ve Hz. Ali'nin soyundan gelen *Dede soylular* ve onlara ikrar vermiş, bağlanmış *Talip* topluluğundan oluşur.

Rehber Ocakları Pir Ocaklarına; Pir Ocakları *Mürşit Ocaklarına*; Mürşit Ocakları *Dergâha*, yani *Serçeşme*'ye (*Baş Pir*) bağlıdırlar. Baş Pirlik, *İmamet Geleneği*'nin ardılı ve sürdürücüsüdür.

Hz. Ali ile başlayan *İmamlık(İmamet)* geleneği; Hz. Ali'nin katlinden sonra büyük oğlu Hz. Hasan'a geçti. Onun da katledilmesi üzerine, İmamlık, ikinci büyük oğlu Hz.

Hüseyin'e geçti. Hz. Hüseyin'in Kerbela'da katledilmesinden sonra İmamet, hayatta kalan tek oğlu Zeynel Abidin'e geçti.

Seyyitler arasında *İmamet Geleneği* hep büyük oğuldan yürüyerek günümüze geldi. İmam, Hakka yürüyünce yerine büyük oğlu geçti. Diğer kardeşler itirazsız büyük oğulun İmamlığına biat ettiler.

Bu gelenek bir kez şaştı, o nedenle Ali yandaşları ikiye bölündüler. İmam Cafer hayatta iken, büyük oğlu İsmail, kendisinden önce Hakka yürüdü. Daha sonra kendisi yerine "*İmamet Makamı*"na ikinci oğlu Musa Kâzım'ı vasiyet etti. Ancak Ali yandaşı önemli bir topluluk; "*Geleneği bozmayalım, her ne kadar İmam Cafer'in büyük oğlu İsmail, babasından önce vefat ettiyse de, evliydi ve Muhammet Matkum adında bir oğlu vardı. Çocukta olsa İmamet onun hakkıdır*" diyerek, İsmail'in dolayısıyla oğlu Muhammet Matkum'un İmamlığını tanıdılar. Bu kol, İmam Cafer'den sonraki İmam-ları tanımadı. Yani ilk yedi imamı tanıdı. Bunlara "*İsmaililer*" ve ya "*7 İmamlılar*" denir. Mısır'daki *Fatimiler* ve İran'daki *Nizariler* bunlardır. Bunların son İmamları *Ağa Han*'dır.

Ali yandaşlarının (Ehli Beyt yandaşlarının) büyük çoğunluğu, İmam Cafer'in vasiyetine uyarak, İmam Musa Kâzım'ı tanıdılar. *Şiiler* ve *Aleviler* bu koldandır.

Hz. Ali'nin oğlu İmam Hüseyin'in soyundan gelen *Seyyitler* Emevi ve Abbasilerin baskıları sonucu Arap coğrafyasında yaşayamaz hale gelince, *İran* ve *Türk Yurdu*'na göç ettiler. Süreç içerisinde bir bölümü Acemleşti, bir bölümü Türkleşti. Hatta bir bölümü Kürtleştiler.

Seyyitlerin Türkleşmesi ile birlikte *İmamet Geleneği* de Türkleşerek *Başpirlik (Serçeşme) Geleneği*'ne dönüştü.

874 Yılında *İran/Horasan/Nişabur* kentinde kurulan *Başpirlik(Serçeşme) Dergâhı*, 1220 yılındaki Moğol işgaline dek devam etti. Türk yurduna, İran ve Anadolu'ya dağılmış ve henüz tekâmül halinde olan *Alevi Ocakları*, *Nişabur Dergâhı*'na bağlıdılar.

Nişabur Dergâhı, 1220 yılındaki Moğol işgalinden sonra, son Piri *Pir İlyas* aracılığı ile Anadolu'ya *Amasya/Çatköy*'e taşındı. Pir İlyas ve üç oğlunun 1240 yılındaki "*Baba İshak İsyanı*" diye bilinen *Büyük Türkmen İsyanı*'nda asılmasından sonra; *Başpirlik (Serçeşme)* 2.büyük kol olan *İbrahim Sani oğlu Hacı Bektaş Veli*'ye geçti.

Bu makalemizle, *İmamet Geleneği*'nin *Nişabur Dergâhı* üzerinden *Baş Pirlık Geleneği*'ne nasıl dönüştüğünü, Anadolu'ya nasıl geldiğini, Hacı Bektaş Veli'nin nasıl *Baş Pir (Serçeşme)* olduğunu işleyeceğiz.

12 İMAMLAR VE İMAMET GELENEĞİ

İmamet geleneği Hz. Ali ile başlar. Peygamber'den sonra gelen inanç önderidir. 1. İmamdır.

1. İmam Ali

Hız. Muhammet'in amcası Ebu Talip'in oğludur. Annesi Eset kızı Fatima'dır. 598 Yılında Mekke'de doğdu. Annesi Fatima, hamile olarak Kâbe'yi ziyaret ettiğİ sırada orada doğurmuş. Doğum haberini alan Hz. Muhammet, bu sıralarda Hatice ile üç aylık evli imiş ve amcası *Ebu Talip*'in evinde imiş. Kâbe'ye koşmuş ve bebek Ali'yi kucağına alıp amcası Ebu Talip'in evine dek götürmüş. Bebeğİ ismini veren Hz. Muhammet'tir. Hz. Ali, Alevi ve Şiilere göre Oniki İmam'ın ilki ve Muhammet'in hak halefidir.

İslam İçindeki Yeri ve Yaşam Mücadelesi

Hız. Muhammet'in yaymaya başladığı, tek Tanrılı dine Arapça'da "*Tanrıya Teslim Olmak*" anlamına gelen "*Müslümanlık*" denir. Dinini ve öğretisini yaymak çok zordu. İlk yıllarda daha çok akrabaları, yoksul kabile üyeleri, köleler arasında taraftar bulabiliyordu. Peygamber onlara:

"Bütün insanların Tanrı huzurunda eşit olduğunu" anlatıyordu.

Bu durum, kabile şeyhlerini ürkütüyor, hatta İslam'a düşman yapıyordu. "*Ne demek, bir kabile reisi ile bir köle nasıl eşit olabilirdi*".

Kureyşliler, Müslüman olanlara büyük işkenceler yapıyor hatta öldürüyorlardı. İlk Müslümanların can güvenliği kalmayınca, Hz. Muhammet onları Medine'ye yönlendirdi. Medine, giderek Müslümanların merkezi olmaya başladı. Bu durum Kureyşliler'i çok rahatsız ediyordu. Çünkü Medine, Mekke ile Şam arasında kervan yolu üzerinde önemli bir kale idi. Kureyş ileri gelenleri çözüm ararken; Ebu Lehep, doğrudan doğruya Hz. Muhammet'in öldürölmesini önerdi. Bunun için her kabilenin ileri gelenlerinden bir suikast timi oluştu. Bu suikast girişimini öğrenen Hz. Muhammet, Ebu Bekir ile birlikte gizlice Medine'ye göç etti. Kendisine vekâleten amcası oğlu Ali'yi evinde bıraktı. (*Şeyhbenderzade, 2006, 1: 175*)

Hız. Muhammet, Miladi 622 yılında Medine'ye göç ettiği gece kendi yatağına Hz.Ali yatmıştı. Suikastçılar peygamberin evine girdiklerinde yatağında Ali'yi gördüler.

Mekkeliler'in İslâm peygamberini katletme kararı aldıkları hicret gecesinde Ali, canı pahasına Peygamber'in yatağında yatmıştı.

Hız. Ali, Hız. Muhammet'in kendisine emanet ettiği malları sahiplerine verdikten sonra, Hız. Muhammet'in kızı Fatima'yı, kendi annesi Fatima'yı ve daha başkalarını da yanına alarak Medine'ye göç etti.

Müslümanlarla Arap egemenleri arasında bir dizi savaşlar oldu. Hız. Ali bu savaşların ön sıra-larında yer aldı. Konumuz olmadığı için bu savaşlara değinmiyoruz.

Hız. Muhammet, 16 Mart 632 yılında *Veda Hccı*'ndan dönerken *Mekke-Medine* arasında "*Gadir-i Hum*" denen yerde mola vermişti. Kendisine eşlik eden binlerce hacının huzurunda Hız. Ali'nin elini tutarak; "*Ben kimin Mevla'sı isem, Ali de onun Mevlasıdır*" diyerek kendinden sonraki halifesini tayin etmişti. Buna rağmen Hız. Muhammet'in henüz cenazesi kaldırılmadan dönemin en güçlü kabilesi Kureyş ileri gelenleri acele olarak bir araya gelip, Hız.Ebu Bekir'i halife seçtiler (632-634). Bu durum, İslamda ilk kırılmaya, ilk yarılmaya neden oldu.

İslam tarihçileri bu gerçeği şöyle dile getirmektedirler:

Rıza Muzaffer:

"Hız. Muhammet, *Veda Hacı dönüşü Mekke ile Medine Arasında "Gadir-i Hum"* denen vahada mola vermiş. Cemaatın ortasında, deve semerleri üzerine çıkarak herkesin duyacağı şekilde yüksek sesle şunları söylemiş:

"Bilin ki ben kimin Mevlası isem, Ali de, onun Mevlası'dır. Allah'ım onu seveni sev, düşmanına düşman ol; ona yardım edene yardım et, onu hakir göreni hakir gör; nereye yönelirse halkı onunla beraber kıl" diyerek, müminlere emir buyurmuştur. Onu hilafetlerine tayin buyurduklarına, halktan onun için biat aldıklarına inanmaktayız." (Gölpınarlı, 1978).

İbn Hadid:

"Kureyşliler, Halifeliğin Haşimiler'e kalmasından yana değillerdi. Bu makamı Haşimiler'in elinden almaya çalışıyorlardı." (İbn Hadid, 3: 283).

Yakubî, İbn-i Abbas ile Ömer arasında geçen bir konuşmayı şöyle aktarır:

“Ey İbn-i Abbas! Allah’a yemin ederim ki, hakikaten amcan oğlu Ali, hilâfete en lâyık olan kimsedir! Ama Kureyşliler onu görmeye bile tahammül edemiyorlar!” (Yakubî, 2: 173).

İbnul Esir:

“Ömer şunu söylemiş: “Kureyşliler, Ali’yi halife olarak görmeye tahammül edemiyorlardı”. (İbnul Esir, 2: 137)

Hiz. Ali:

“Kureyşliler Hiz. Peygamber’e besledikleri kin ve düşmanlığı bana karşı sürdürdüler ve benim evlâtlarıma da aynı şeyi yapacaklar. Benim Kureyş’le bir alıp veremediğim yoktu; ben Allah ve Resulü’nün emri gereğince onlarla savaşımtım.” (Yenabî’ul-Mevedde, s.111).

Peygamberin damadı ve amcası oğlu Hiz. Ali ve yandaşları, Hiz. Ebu Bekir’in hali-feliğini kabul etmediler. Şehbenderzade Ahmet Hilmi:

“Ebu Bekir’in seçilişi anında istişare heyetinde bulunmayan Haşimilerle İmam Ali, taraftarları Ebu Bekir’e biat etmediler. Hatta Zübeyr bin Avm gibi gözü karalar, işi kılıçla halletmeye kadar heyecan gösterdiler. Ebu Süfyan ise Haşimileri ve İmam Ali’yi sürekli kışkırtıyordu. Lakin İmam Ali’nin büyük vicdanı böyle fesatlara yatkın değildi. Uğrunda savaştığı İslam’ı kurban etmek gibi alçak fikirlerde yer almadı.

...Ebu Bekir’e gelince: Onun çevresinde de kışkırtıcılar vardı. Lakin o tedbiri el-den bırakmadı. Bir süre İmam Ali’ye ve Haşimilere biat etme teklifinde bulunmadı.” (-Şehbenderzade, 2006, 1: 260-261)

Hiz. Ali ve Peygamberin soyu Haşimiler’in Hiz. Ebu Bekir’e biat etmediklerini tarihçi Taberi de şöyle anlatmaktadır:

“Hiz. Ebu Bekir halife olunca, Hiz. Ali ona biat etmeyip, yanına gitmemiş. Hiz. Ali’nin eşi Peygamber’in kızı Hiz. Fatima ile amcası El Abbas, Peygamber’in bıraktığı mirası istemek için, Hiz. Ebu Bekir’in yanına giderler. Ondandır Peygamber’den kalan Fedek’deki araziden paylarını isterler. Halife Ebu Bekir onlara:

“Resullah’tan şunu işittim: “Bizler miras bırakmayız; bıraktıklarımız sadakadır”

diyerek onları geri çevirir: Bunun üzerine Fatima ona darıldı ve ölünceye dek konuşmadı.

Hız. Fatima, babasından altı ay sonra vefat edince, halife Hz.Ebu Bekir, Hz.Ali'ye taziye geldi. Haşimoğulları da o zaman Hz.Ali'nin yanında toplanmışlardı. Hz.Ali ayağa kalkarak, Hz.Ebu Bekir'i selamlayıp gereken saygıyı gösterdi. Ona şöyle dedi:

“Ey Ebu Bekir! Bizim sana bey'at etmeyişimiz, senin yeteneklerini, bilgi ve becerilerini inkâr ettiğimizden ve seni kıskandığımızdan değil. Biz bu görevin bizim hakkımız olduğunu ve sizin bunu keyfi bir şekilde baskı ile elimizden aldığınızdandır.”

Hız. Ebu Bekir ağladı. Hz.Ali'ye şunları söyledi:

“Allah'a ant olsun ki, senin Resullah'a yakınlığın, benim için kendi soyumdan daha sevgilidir. Sizinle aramızda olan mal sorununda ben, Resullah'ın söylediğini yerine getirdim. O şöyle demişti:

“Biz Peygamberler miras bırakmayız. Bıraktıklarımız sadakadır. Bizim ailemiz bu mallardan ancak geçimlerini sağlarlar. İşte ben de onun söylediklerini yerine getirdim.” (Fığlalı, 1989, 33).

Oysa Kur'anı Kerim Neml Suresi 27/16. Ayette veraset konusunda şöyle der:

“Ve Süleyman, Dâvûd'a varis oldu...” (Yılmaz, 2011, 154).

Hız.Ebu Bekir, 634 yılında vefat edince, İslam devletinin başına Hz.Ömer geçti. Ömer, on yıl boyunca ülkeyi yönetti. Halife Ömer, 644 yılında, özgür bırakılan bir köle tarafından öldürüldü. Gölpınarlı'nın aktardığı kadarıyla, Ömer'in oluşturduğu on kişilik Şura'nın çoğunluğu onun akrabalarından oluşuyordu. Bu şura, onun yerine anne tarafından Kureşli, baba tarafından Emevi soyundan gelen Osman'ın halifeliğini ilan etti (644-656).

Halife Osman, çok taraf tuttu. Önemli görevlere tümüyle kendi akrabaları olan Emevi soyundan kişileri getirdi. Kendinden önce atanan valileri görevden alarak, yerlerine Emevi soyundan olanları atadı. Taif'e sürülmüş Mervan'ın babası El Hakem'i Medine'ye getirerek, hazineden 100.000 dirhem ödedi. Oğlu El Haris'e Medine çarşısının gelirini verdi. Mervan'ı kendi özel kâtibi yaptı. Savaşlara katılmadıkları halde bazı yakınlarına savaş ganimetlerinden paylar verdi.

Kendi akrabalarından Amr oğlu Abdullah'ı, Ukbe oğlu Velid'i, Sad oğlu Abdullah'ı ve Muaviye'yi eyalet valiliklerine ataması üzerine her taraftan şiddetli eleştiriler aldı. Kendisini ve Muaviye'yi eleştiren *Ebu Giffari*'yi *Rebeze* 'ye sürmesi bardağı taşıran son damla oldu.

2.500 Kadar isyancı bir gece halife Osman'ı öldürdüler (656). İsyancıların arasında 1.halife Ebu Bekir'in oğlu Muhammet de vardı.

Medine halkı, mescitte toplanarak, Hz.Ali'yi halifelğe seçtiler. Halka bir konuşma yapan Hz.Ali:

“Benden öncekilere biat edildiği gibi, bana da biat ettiniz. Bu biat umumdur. İmama istikamet, tebaasına da itaat gerekir” dedi. (İslam Ansiklopedisi, 368).

Şam valisi Muaviye, Hz.Ali'ye biat etmedi. Daha sonra Ayşe, Talha ve Zübeyir de Muaviye'nin saflarında yer aldılar.

Bu dönemde Araplar ciddi bir şekilde parçalandılar. Ali'ye karşı olanlar ve olmayanlar olarak iki ana gruba ayrıldılar.

Ali'ye bağlı olanlara, Ali taraftarlarına *“Şiatü Ali”* dendi.

Ali, Basra üzerine yürüdü. 9 Aralık 656 tarihinde Basra önlerindeki *Hureybe*'de Aişe ile Muaviye'nin ortak ordusu yenildi. İslam tarihinde *“Cemel Savaşı”* denen bu savaşı Hz. Ali kazandı.

Ali Basra'ya girmeden önce ordusuna şu talimatı verdi:

“Yağma yapılmayacak, kadın ve çocuklar tutsak alınmayacak.”

Bu duruma itiraz edenler oldu. Bunun üzerine Hz. Ali itiraz edenlere:

“Peki Peygamberin eşi Aişe hanginize düşer” deyince sesler kesildi.

Ali, Basra'dan sonra Suriye üzerine yürümek için hazırlıklara başladı. Abdullah oğlu Cerir'i Muaviye'ye elçi olarak gönderdi. Muaviye, akıl hocası Amr bn El As'ın kışkırtmaları ile Ali'nin elçisini geri gönderdi.

656 Yılında *“Sıffin”* denilen yerde Muaviye ordusu ile halife Ali'nin ordusu yeniden karşılaştı. Muaviye birlikleri geri püskürtüldü ve nehir yolu halifenin ordularının eline geçti.

Hız.Ali, 657 yılı Haziran ayına dek barış girişimlerini sürdürdü. Ancak bir sonuç alamayınca Haziran ayında fiilen savaş başladı. Çarpışmaların şiddetlendiği 8-9 Temmuz 657 tarihinde Muaviye orduları yenileceği sırada, Mısır fatihi *Amr bin El As*, Muaviye'nin imdadına yetişerek, Muaviye'ye yeni bir hinlik önerdi. Bu plan üzerine Muaviye'nin bir grup adamı, Kur'an sayfalarını mızraklarına takarak:

"Ey Iraklılar! Savaşı bırakalım, Allah'ın kitabı aramızda hakem olsun" diye bağışıldılar.

Halifenin ordusu bunun üzerine saldırılarını durdurdu. Ali bunun bir hile olduğunun farkındaydı ama ordusuna bir ikilem düşmüştü. Yapılan teklifi kabul etmek zorunda kaldı. İki taraf, koşulları belirlemek üzere hakemler tayin ettiler. İki hake-min barış görüşmeleri *Şubat 659* yılına dek sürdü. Muaviye ve hakemi Amr El As, görüşmeleri çıkmaza sokunca, Hız.Ali yeniden ordu toplayarak Muaviye'nin üzerine yürümeye hazırlanırken, Muaviye'nin casusu ibn Mülücem tarafından *28 Ocak 661* tarihinde hançerlenerek katledildi.

Hız.Ali'nin Çocukları

Hız.Ali'nin çocukları konusunda değişik iddialar vardır.

Tabari'ye göre; ondört (14) oğlu, onyed (17) kızı var. (*Tabari, 5: 153-155*).

Yakubi'ye göre; onyed (17) erkek, onsekiz (18) kız çocuğu var. (*Yakubi, 2: 213*).

İbni Sad'a göre; küçük yaşata ölen Muhsin hariç, ondört (14) erkek, ondokuz (19) kız çocuğu var. (*İbni Sad, 3: 19-20*).

İslam Ansiklopedisine göre, Hız. Ali'nin çocukları şöyledir:

1-İmam Hasan; (*Eşi Cude tarafından zehirlendi*).

2-İmam Hüseyin; (*Kerbela'da katledildi*).

3-Büyük Zeynep,

4-Ümmü Gülsüm.

5-Celal Ali Abbas; (*Kerbela'da katledildi, soyu devam etti*).

6-Cafer; (*Kerbala'da katledildi*).

7-Abdullah: (*Kerbala'da katledildi*).

8-Osman: (*Kerbala'da katledildi*).

9-Ubeydullah: (*Kerbala'da katledildi*) (*Tabariye göre Muhtar Es Sakaî tarafından öldürülmüş.-Tabari, 5: 154*)

10-Ebubekir: (*Kerbala'da katledildi*).

11-Muhammet Hanifi; (*Eceliyle öldü*).

12-Yahya: (*Kerbala'da katledildi*).

13- Muhammt El Asgar (Küçük Muhammed): (*Kerbala'da katledildi*).

14-Ömer: (*Seksen yaşına kadar yaşamış ve Yenbü'da vefat etmiş. Tabari, 5: 154*).

15-Rukiyye.

16-Muhammedu'l-Evsat (Ortanca Muhammed).

17-Ümmül Hassan

18-Büyük Remle.

19-Ümmü Hani

20-Meymune,

21-Küçük Zeynep

22-Küçük Remle

23-Küçük Ümmü Gülsüm

24-Fatima

25-Ümame

26-Hatice

27-Ümmül Kiram

28-Ümmü Seleme,

29-Ümmü Cafer

30-Cümane

31-Nefise

Hz.Ali'nin soyu Hasan, Hüseyin, Muhammet Hanıfı ve Ali Abbas'tan devam etti. (*İslam Ansiklopedisi*, 392)

2.İmam Hasan ve Soyu (625-669)

Hz.Muhammet'in torunudur. Hz. Ali'nin büyük oğludur. *1 Mart 625* tarihinde Medine'de doğdu. “*Güzel*” anlamına gelen “*Hasan*” ismini dedesi Hz. Muhammet ona verdi. Babasıyla birlikte birçok savaşlara katıldı.

Hz.Ali ölmeden önce büyük oğlu Hasan'ı veliaht tayin etti. Vefat edince Hasan halifelğe getirildi. Ancak Muaviye bunu kabul etmedi. Hasan, Abdullah bn Abbas'ı 12.000 kişilik öncü bir kuvvetle ona karşı gönderdi. Kendisi de bu sırada Medine' de topladığı kuvvetlere:

“*Aslında savaşlara karşı olduğunu, Müslüman kanı dökmek istemediğini, ancak buna mecbur olduğunu*” anlatınca, bu fikre karşı olan bazı kabileler, Hasan'ı terk ettiler. Bu haberi alan Muaviye, Küfe halkı arasına ajanlar sokarak:

“*Hasan'ın ordusunun Hasan'ı terk ettiğini, hatta saldırıya uğrayıp yaralandığı*” yalanını yaydı. Kenti ve Hasan'ın ordusunu huzursuzluk sarınca, Hasan da araya elçiler koyarak, bazı koşullarla halifelği Muaviye'ye devredeceğini bildirdi. Tespit ettiği aşağıdaki koşulları, Abdullah bn Amir aracılığı ile Muaviye'ye bildirdi:

1-İntikam için Iraklılardan hiç kimse tutuklanmayacak,

2-Milliyetine bakılmaksızın herkes güven içinde olacak,

3-Genel af ilan edilecek,

4-Ahvaz'ın vergisi yıllık olarak “Ehli Beyt”e verilecek.

5-Muaviye soyuna gösterilen yakınlık Haşim oğullarına da gösterilecek,

6-Muaviye'nin ölümü halinde halifelik Ehli Beyt'e devredilecek. (*İrşad-ı Mufid*, 2: 14; *Fusul'ul Muhimme*, 163; *Taberi*, 4: 125).

Muaviye bu anlaşmayı kendisi yazıp, mühürleyerek Hasan'a geri gönderdi (Temmuz 661).

Kardeşi Hüseyin ve Hasan'ın komutanı Abdullah bn Abbas, bu anlaşmaya karşı çıktılar.

Taberi:

“Hasan; zahiri hilafeti Muaviye'ye bıraktıktan sonra Kufe'yi terk edip Medine'ye döndü. Orada İslami ilimleri halka öğretmekte ve onu yaymakla meşgul oldu”. (Taberi, 4: 126).

İbn Hadid:

“İmam Hasan, Hz. Ali'nin şahadetinden sonra mescitte minbere çıkarak şunları söyledi: “Biz,. Hz.Resul-u Ekrem'in mutahhar soyu, onun pâk ve tertemiz Ehl-i Beytiyiz. Peygamber bu ümmete iki ağır ve paha biçilmez emanet bıraktı; birincisi Allah'ın Kitabı, ikincisi ise biz Ehl-i Beyti'yiz. Bize itaat etmeniz farzdır; bu, Allah ve Resulü'nün emrine itaattir.” (İbn Hadid, 4: 9).

Hasan, anlaşmadan sonra ailesiyle birlikte Medine'ye çekilip, orada dini işlerle uğraştı.

Ama Muaviye kendi hilelerinden vazgeçmedi. İşin başında barış maddelerini ayaklar altına aldı. Hasan'ın karısı Eşas'ın kızı Cude'yi oğlu Yezit'le everip onu krallığa yapacağı vaadiyle kandırarak, Hasan'ı ona zehirletti. (İbn Hadid, 16: 15).

İmam Hasan, hicretin 50. yılında 47 yaşında şahadete erişti.

Tezkiretül Havas:

“Şia onu dedesi Hz. Muhammet'in kabrinin yanında defin etmek istedi, ancak Beni Ümeyye onun mübarek naşına saygı duyacaklarına, onun dedesinin yanına defin edilmesine karşı çıktılar. Hz. Muhammet'in dul eşi Aişe de bir katıra binerek onları destekledi.” (Tezkiret'ul- Havass, 213).

Mesudi:

“Hz.Ebu Bekir torunu Kasım, Aişe'nin yanına giderek dedi ki: “Halacığım! Biz henüz “kızıl deve” olayından kurtulmamışken, şimdi de “kül rengi katır” olayını mı buna ekledin?” Bu söz üzerine Aişe geri döndü.”(Mesudi, 2005).

İbn-i Şehraşub:

“İmam Hasan’ın cenazesini ok yağmuruna tuttular, sonradan 70 ok İmam Hasan’ın bedeninden çıkardılar. Kardeşi Hüseyin, ağabeyine söz verdiği için Ümeye oğulları ile savaştı. Hasan’ın naşını babaannesi Esat kızı Fatıma’nın yanına defin etti”. (Menakıb, 4: 44).

İbn Hacere:

“Hasan b. Ali vefat ettikten sonra Cennet’ül Bakî’ye defnedilince ben oradaydım... Öyle bir izdiham vardı ki, Bakî’de iğne atsan yere düşmezdi.” (Hacere, 2008).

İmam Hasan Evlatları:

İbni Şehraşub’a göre Hasan’ın *onüç çocuğu* olmuş. (İbn Şehraşub, 3: 192).

İrşad-ı Mufid’e göre Hasan’ın *onbeş çocuğu* olmuş. (İrşad-ı Mufid, 2: 20).

1-Zeyd: Eceliyle öldü.

2-Hasan El Müsenna; (Kerbala’da yaralı olarak kurtuldu, 692 yılında öldürüldü).

3-Kasım; (Kerbela’da katledildi).

4-Abdullah; (Kerbela’da katledildi).

5-Talha: (7 Yaşında öldü).

6-Fatiha

7-Hatice

8-Zeynep

9-Rukiye

10-Ümm’ül- Hasan

11-Ümm’ül-Hüseyin

12-Ümmü Seleme

13-Ümmü Abdullah

İmam Hasan'ın soyu *Zeyd ve El Müsenna* ile sürdü. Onun soyuna “*Şerifler*” denir.

3.İmam Hüseyin Ve Soyuy:

Hız. Muhammet'in kızı Fatima ile Hız. Ali'nin ikinci oğludur. 626 yılında Medine'de doğdu. Ona “*güzeltik*” anlamına gelen “*Hüseyin*” ismini dedesi Hız. Muhammet verdi. Hız.Muhammet'in kollarında taşıdığı sevgili torunu Hüseyin, henüz altı yaşında iken dedesini; altıbuçuk yaşında iken annesini kaybetti.

Babasından ve sevenlerinden güzel bir eğitim aldı. Ağabeyi Hasan ile birlikte 651 yılında Sasani İmparatorluğu üzerine yapılan sefere katıldı. Sefer dönüşü Medine'de azat edilen Sasani İmparatoru Yezdigert'in kızı *Şehribanu Ana* ile evlendi. Hız.Ali'nin halifeliğinden sonra Küfe'ye gitti ve babasıyla birlikte bütün savaflara katıldı.

Ağabeyi İmam Hasan, 669 yılında zehirletilince, *Şia (Ali yandaşları)*, onu *İmamet Makamı*'na getirdi. Kerbela'da şehit edilene dek yaklaşık onbir yıl bu makamda bulundu.

İmam Hasan'ın Muaviye ile yaptığı anlaşmayı benimsemese de, onun anlaşmasına sadık kaldı. Ancak Muaviye, İmam Hasan'la yaptığı anlaşmayı kendisi bozdu. Henüz hayatta iken yerine oğlu Yezit'i hazırladı. Arap ileri gelenlerinden biat almaya başladı. Bazı biatları zorla aldı.

Muaviye, 676 yılında Hicaz'a gidip, Medine'de kendisine biat etmeyen ibn. Zübeyr ve bazı saygın kişileri kendine biata zorladı. Onları tehditle Medine mescidine götürüp, cemaat önünde biatlarını sağladı. Muaviye gittikten sonra bu saygın kişilere neden biat ettikleri sorulunca, onlar da:

“*Allah'a ant olsun ki, biat etmedik, ölümle tehdit edildiğimiz için böyle dedik.*”(*İ. Esir, 3: 505*).

Muaviye, Mayıs 680 yılında ölünce, yerine oğlu Yezit geçti. Bu sırada Medine valisi olan Süfyan oğlu Velit'e bir mektup yazarak, *İmam Hüseyin*'in, Zübeyr oğlu Abdullah'ın ve Ömer oğlu Abdullah'ın biatlarını sağlamasını emretti.

Medine valisi Velit, Emevi ailesinin şefi olan Mervan'la haberleşerek, Muaviye'nin ölüm haberi duyulmadan, İmam Hüseyin ile Zübeyr oğlu Abdullah'ı çağırıp, onları Yezid'e biat etmeye zorladı. Hüseyin ret etti. Mervan, vali Velit'i, İ.Hüseyin'i tutuklamaya zorlayınca vali Velit bunu kabul etmedi.

İmam Hüseyin, 4 Mayıs 680 tarihinde bütün aile bireylerini yanına alarak Mekte'ye gitti.

(Tabari, 2: 220)

Emeviler iktidar olduktan sonra bütün İslam dünyası üzerinde çok zalim davran-
dılar. Araplar' dan başka halkları (Türkleri, Süryanileri, Rumları, Acemleri, Kürtleri)
Müslüman olsalar bile hor gördüler. Onlarla yan yana yürüme, onlarla birlikte namaz
kılmayı dahi küçültücü buldular.

Emevilerin "İslamı yaymak" diye bir derterleri yoktu. Onlar için daha çok yer zapt
etmek, daha çok savaş ganimeti elde etmek, daha çok köle getirmek sorunu vardı.

Araştırmacı yazar Faik Bulut, bu konuda şunları der:

"Maveraünnehir'in ticaret yolu (tarihi ipek yolu) üzerinde olması, Buhara ve
özellikle Semerkant'ın göz kamaştırıcı ticari zenginlikleri, Arap akınlarının bu böl-
geye din, iman ve cihat adına değil; düpedüz yağma, talan ve köle yakalayabilmek
gayesiyle girdiklerini gösterir".(Bulut, 1998,74).

Fığlalı:

"Gerçekten Emevi ailesi, Ömer b. Abdulaziz dönemi istisna edilecek olursa, bütün
iddia ve propagandaları tamamen doğrulayacak derecede kötü bir idare sergilemiştir.
Gerçi İslam dünyasında fetihler devam etmiş; refah seviyesi yükselmişti; ama bunun
yanında İslam'ın yönetim için şart koştuğu insani değerler, hak, hukuk, adalet ve eşit-
lik gibi kavramlar, Hz.Peygamber ve sahabe döneminin sayfalarını süsleyen tatlı ve
özlenen hatıralara dönüşmüştü".(Fığlalı, 1989, 76).

Ebul Fida:

"Emeviler'in Afrika, Horasan ve Maveraünnehir valileri, sadece cizye toplamak
için halkın İslam'a girmesine engel oluyorlardı. Açıktan açığa Irak ve Soğd vilayetle-
rinin Şam Halifelerine mahsus özel mülk olduğunu söylüyorlardı.

Emevi Halifesi Abdülmelik, Halifeliğin kendisine geçtiği haberini alır almaz,
elindeki Kur'anı kapatarak: "Bu andan itibaren senden ayrılıyorum"dedi. (Ebul
Fida, 4: 205).

İbnul Esir:

“Hicretin 75'inci yılında Medine'de verdiği bir hutbede;

“Devletin işlerini yönetmede aciz Hz. Osman olmadığım gibi, yüze gülücü halife Muaviye'de değilim. Akılsız, tedbirsiz Yezit'e de benzemem. Allah'a yemin ederim ki; bu andan sonra her kim bana takvanın lüzumunu hatırlatırsa, onun kellesini keseceğim” diyerek Kur'an'ın hükmünü kaldırmıştır.” (İ.Esir, 5: 36).

İbnul Esir:

“Küfeliler İmam Hüseyin'in Yezit'e biat etmeyip, Mekke'ye gittiğini haber alınca ona elçi gönderip kendisine biat etmek için İmam Hüseyin'i ve Ali'nin soyu olan Ehl-i Beyt'i Küfe'ye davet ettiler. İmam Hüseyin, amcası Akil'in oğlu Müslim'i, Küfe'ye gönderdi. Da-ha sonra kardeşi Muhammet Hanifi'yi vekaleten Medine'de bırakarak, ailesi ve yakın taraftarları ile Eylül 680 tarihinde Küfe'ye hareket etti. Küfe halkına geleceğini haber vermek üzere yandaşı Müşir oğlu Kays'ı önden gönderdi.” (İ.Esir, 4: 20).

Mesudi:

“Muaviye, Hicretin 59. yılında oğlu Yezid'i kendisinden sonra halife olarak tayin etmeye karar verdi. Böyle bir işin gerçekleşmesinden emin olması için kendisi daha hayatta iken oğlu Yezid'e halktan biat almak istedi ve herkesten önce kendisi, oğlu Yezid'e biat etti.” (Mesudi, 2005, 3: 36- 37).

İbn Sad:

“Hüseyin b. Ali, Yezid'e biat etmeyen şahıslardan idi. Muaviye hicretin 60. yılında öldüğünde oğlu Yezid hilafet makamına oturdu, halk da ona biat etti. Sonra Yezid Medine valisine şöyle bir mektup yazdı: “Halkı çağırarak onlardan biat al. İlk önce Kureyş'in büyüklerinden başla; Sonra Hüseyin b. Ali'den al.” (İbn-i Sad, 10: 164).

İmam Hüseyin, Medine'nin ortamını karışık görünce, Hicret'in 60. yılı Recep ayının sonunda ailesi ve dostlarıyla birlikte Mekke'ye gitti. (İrşad, 2: 34).

Bihar'ul-Envar:

“İmam Hüseyin, kendi hareketinin hedefini, kardeşi Muhammed b. Haneffiy'e yazdığı bir vasiyette şöyle açıklamış:

“Ben; makam, fesat ve zulüm yapmak için Medine’den ayrılmadım. Ben ceddimin ümmetini ıslah etmek, iyiliği emretmek kötülükten sakındırmak, ceddim Resulullah ve babam Ali b. Ebi Talib’in yolunda gitmek için o şehirden ayrıldım”. (Bihar ’ul-Envar, 44: 329).

Küfeliler de Emevi iktidarından kurtulmak için çareler arıyorlardı. Hüseyin’in Yezid’i tanımadığı haberini alınca, ileri gelen eşrafi, *Surat El Huzai* oğlu *Süleyman*’ın evinde toplanarak, aşağıdaki mektupla birlikte bir heyeti Hüseyin’e göndermeyi kararlaştırdılar.

“Bismillahirrahmanirrahim,

Bu mektup, Surat oğlu Süleyman, Necebe oğlu Müseyyeb, Şaddad oğlu Rufa, Mu-zahhar oğlu Habib ve Küfelilerden olan senin taraftarlarından ve müminlerdendir. Kendisinden başka hiçbir ilahın bulunmadığı Allah’a hamd ederiz. Bundan sonra: Bu ümmetin işlerini zorla ellerine alarak onları dağıtan, inatçı ceberrut düşmanın belini kıran, Allah’a hamd olsun. O senin düşmanın ki bu ümmetin ganimetlerini haksız yere onlardan aldı, ümmetin rızasının hilafına onların başına geçti. Daha sonra da bu ümmetin hayırlılarını öldürüp, kötülerini bıraktı. Başımızda bir önderimiz yoktur. Bu görevi sen kabul et, belki Allah senin sayende hepimizi hak etrafında bir araya getirir. Bil ki vali Beşir oğlu Numan hükümet konağında oturmaktadır. Bizler ne Cuma namazında, ne de bayram namazlarında onunla bir araya gelmemekteyiz. Senin buraya gelmekte olduğunu haber alırsak, Allah’ın izniyle onu buradan sürer; Şam’a göndeririz vesselam.” (Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 33: 477)

İbnul Esir:

“Küfeliler İmam Hüseyin’in Yezit’e biat etmeyip, Mekke’ye gittiğini haber alınca ona elçi gönderip kendisine biat etmek için İmam Hüseyin’i ve Ali’nin soyu olan Ehl-i Beyt’i Küfe’ye davet ettiler. İmam Hüseyin, amcası Akil’in oğlu Müslim’i, Küfe’ye gönderdi. Daha sonra kardeşi Muhammet Hanifi’yi vekâleten Medine’de bırakarak, ailesi ve yakın taraftarları ile Eylül 680 tarihinde Küfe’ye hareket etti. Küfe halkına geleceğini haber vermek üzere yandaşı Müşir oğlu Kays’i önden gönderdi.” (İ.Esir, 4: 20).

Küfeliler, bu mektuptan başka onlarca mektup daha yazıp, İmam Hüseyin’i Küfe’ye davet etiler. İbni Cezeli’ye göre Hüseyin’e gelen mektup sayısı 150 yi geçmişti.

İmam Hüseyin, durumu incelemek ve anlamak üzere Amcası Akil'in oğlu Müslim'i bir mektupla Küfe'ye gönderdi. Hüseyin'in Küfelilere seslenen mektubu şöyle idi:

“Bütün anlattıklarınızı anlamış bulunuyorum. Size ailemden amcam Akil'in oğlu Müslim'i gönderiyorum. Ona, durumunuzu ve görüşlerinizi bana yazmasını emrettim. Eğer o da sizin ileri gelenleriniz ve görüş sahiplerinizin, elçilerinizin bana gönderdiği haberler etrafında birleştiklerini bildirecek olursa, Allah'ın izniyle pek yakında aranızda olurum. And olsun ki, gerçek iman ancak Allah'ın kitabını bilen, adaleti ayakta tutan ve hak yolundan giden kimseden başkası olamaz, vesselam.” (Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 33: 478-479).

I. Yezid, Basra valisi Ubeydullah'ı İmam Hüseyin ve Ali evlatlarını yok etmekle görevlendirdi. Yezit, Ubeydullah'a, Müslüm'ü ve adamlarını yakalatıp öldürme talimatı verdi. (Taberi, 4: 258).

Ubeydullah, önce bir hile ile Küfe'yi ele geçirdi. Hile şöyledi:

Küfeliler, İmam Hüseyin ve yandaşlarını bekliyorlardı. Vali Ubeydullah, adamlarına, Ehli Beyt'in giysileri olan yeşil elbiseleri giydirip, kent kapısına yanaştı. Küfe kentinin nöbetçileri, yeşil elbiseli kafileyi görünce, İmam Hüseyin ve kafilesinin geldiğini sanarak, sevinçle kapıları açtılar. Muaviye'nin valisi Ubeydullah kent kapısından içeriye rahatlıkla girince, kenti kısa zamanda ele geçirdi. Müslim'i ve Hüseyin yandaşlarını kılıçtan geçirdi.

Vali Ubeydullah, 1.000 kişilik bir atlı kuvveti Hür el Riyahi komutasında Hüseyin'in üzerine gönderdi. Komutan Hür el Riyahi, doğrudan Hüseyin'e saldıramadı. İkilem içinde Hüseyin'i yandan izledi.

Yezit'in komutanı Ubeydullah, Hür bn Riyahi'ye bir mektup getirdi. Mektubunda: *“Bu mektubum sana ulaşır ulaşmaz Hüseyin'i baskı altına al ve onu kale ve suyu olmayan bir çöle sür”* diyordu. (Taberi, 4: 302-308).

Hüseyin'in kafilesi Kerbela'ya varınca, amcaoğlu Müslim ile yandaşlarının kara haberini aldı. Bu haber üzerine kendisiyle birlikte yola çıkan büyük bir çoğunluk geri döndü. Hüseyin, 65 atlı ve 100 yaya sadık adamları ile yola devam kararı aldı. Kendisini yarı yolda bırakıp dönenlere *“Kerbela Kaçkını”* dendi.

Vali Ubeydullah, komutan Hür el Riyahi'nin ikircimli tutumunu haber alınca, Sad oğlu Ömer'i, Rey valisi yapacağı vaadiyle 4.000 kişilik bir kuvvetle Hüseyin'in üze-

rine gönderdi. Necef yakınlarında “*Kerbela*” denen çölde, Yezit’in askerleri İmam Hüseyin’in kafilesini Muharrem ayı (2 Ekim 680) tarihinde kuşattı. İmam Hüseyin’in kafilesinin suya ulaşmaması için beş yüz süvariye Fırat nehrini koruması için görevlendirdi. (Taberi, 4: 311).

Çoluk-çocuk, kadın-kız günlerce susuz bırakıldı. İleri gitmelerine de, geri dönmelerine de izin verilmiyordu.

Kuşatmanın 7.gününde, Hüseyin’in kardeşi *Celal Ali Abbas*, 20 kadar savaşçı ile gece kuşatmayı yarıp, 20 tulum su getirebildi. Ancak bu su onca insana yetmezdi.

Bu haberi duyan Ehl-i Beyt yanlısı Esatoğullarından Zübeyr, 400 atlı adamı ile Hüseyin’e yardıma geldiyse de, yolda Yezit kuvvetleriyle çarpışmada kendisi ve adamlarının çoğu öldürülünce kalanlar da dağılıp geri kaçtılar.

Ubeydullah’ın adamı Şimr, Ubeydullah’a gidip, komutanın Hüseyin’i öldürmek için oyalandığı ihbarını yaptı. O da Hüseyin’in ölüm fermanını yazıp Şimr’e verdi.

Şimr, Muharrem’in 9. günü Hüseyin’e seslenerek:

“*Ya Yezit’e biat etmesini, ya da kılıçtan geçirileceğini*” bildirdi.

Hüseyin, akrabaları ve yandaşları, Yezit’e biat etmektense, savaşarak ölmeyi yeğlediler. İmam Hüseyin o gece ağabeyi Hasan’ın vasiyeti üzerine, kızı Fatima ile Hasan’ın oğlu Kasım’ı evlendirdi. Hüseyin o gece herkese moral veriyordu. Kardeşi Zeynep’e şu vasiyeti yapıyordu:

“*Beni al kanlar içinde görürsen, sakın saçını başını yolma, yüksek sesle ağlayıp düşmanı sevindirme*”.

İmam Hüseyin, ertesi gün savaşa başlamadan önce son bir kez askerlerle konuşmak için atının üstünde öne çıktı. Ancak konuşmasına izin verilmedi. Üzerine ok yağmuru başladı. Savaş sırasında komutan *Hür el Riyahi* de 30 kadar adamı ile Hüseyin’in saflarına katıldı. Savaş, gün boyu sürdü. İmam Hüseyin, ikinci üzerine dek savaştı. 34 kılıç yarası almasına rağmen savaşmaya devam ediyordu. Atılan oklar ve mızraklarla delik deşik edildi. Akrabaları ve sadık adamları sonuna dek savaştılar. Savaş sonunda Yezit tarafı 88 ölü, *Hüseyin* tarafı ise 72 ölü vermişti. Hüseyin’in başı Şimr tarafından kılıç darbeleri ile kesilerek, komutan Ömer’e verildi. Komutan Ömer, onu bir mızrağa takarak havaya kaldırıp:

“İşte bu Yezit’in önünde eğilmeyen Hüseyin’in başıdır” dedi.

Tutsak alınan Hüseyin’in 24 yaşındaki yaralı oğlu Zeynel Abidin, prangaya vurularak, genç kadınlarla birlikte Şam’a götürüldü.

Bu olay, 680 yılı Muharrem ayında meydana gelmişti. Ali’yi sevenler, Şii ve Aleviler bu olayı unutmadı. Yüzlerce yıl muharrem ayında yas tuttu, oruç tuttu ve oruç sonunda da Ehl-i Beyt’in nesli kesilmediği, soyu devam ede geldiği için, kurbanlar kesilip kazanlar kaynatıldı, bir çeşit bayram edildi.

Kerbela katliamının 40.günü, Hüseyin’in oğlu Zeynel Abidin ile Ehl-i Beyt kadınlarının Şam’dan Medine’ye dönmesine izin verildi.

İmam Hüseyin’in Evlatları:

İrşad-ı Muduf; altı (6) çocuğu olduğunu (*İrşad-ı Mufid*, c. 2, s. 135),

Tarihi Ehli Beyt; dokuz (9) çocuğu olduğunu (*Tarih-i Ehl-i Beyt*, s. 102),

Keşf’ul-Ğumme; on (10) çocuğu olduğunu (*Keşf’ul-Ğumme* c. 2, s. 250)

yazar.

İmam Hüseyin’in bilinen evlatlar şunlardır:

1-Ali Ekber: (Kerbela’da katledildi).

2-Ali Asgar (Zeynel Abidin): (Kerbela’da hasta olduğu için kurtuldu. Sonra Emeviler zehirledi).

3-Abdullah: (İmam Hüseyin o masum çocuğu eline alıp havaya kaldırarak: “Ey zâlimler! Diyelim ki, ben günahkârım. Fakat şu günahsız çocuğa niçin bir damla su vermezsiniz?”

Yezit yandaşları şu cevabı verirler: “Ey Hüseyin! Komutan Ubeydullah’ın kesin buyruğu var. Biat etmezsen ne sana ne çocuklarına bir damla su verilmeyecektir” dediler. Tam bu sırada atılan bir ok, Masum çocuğun boynuna saplandı).

4-Cafer: (Cocuk yaşta eceliyle öldü).

5-Sakine: (Eceliyle öldü).

6-Fatma: (Eceliyle öldü).

4.İmam Zeynel Abidin (659-713)

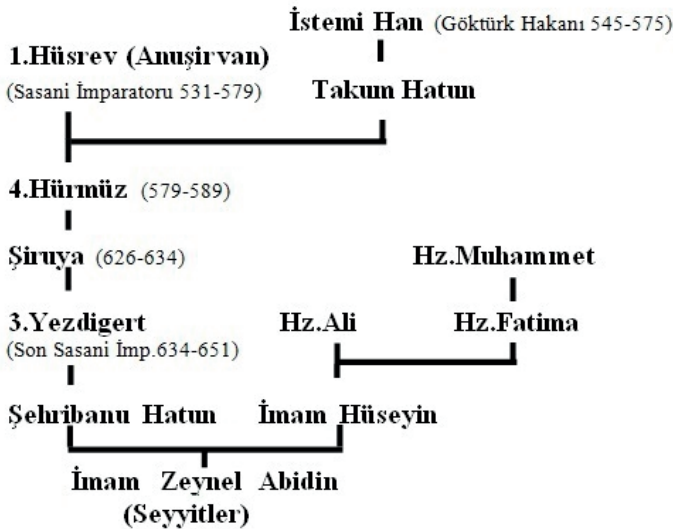
Hız. Muhammed'in torunu Hız. Hüseyin, Kerbela'da katledilince (m.680), onun hayatta kalan tek oğlu Zeynel Abidin *İmamet Makamı*'na oturdu. Ali yandaşları (Şiyatul Ali) onun İmamlığına itiraz-sız biat ettiler.

İmam Zeynel Abidin, 6 Ocak 659 tarihinde Medine'de doğdu. Asıl adı *Ali Askar*'dir. Annesi, son Pers imparatoru Yazdigerit'in kızı *Şehrebanu*'dur. İslam ordusu 651 yılında Horasan/Gürgen'da Pers İmparatorluğu'na son verdiğinde, imparatorun üç kızı da tutsak alınarak Medine'ye getirilmişti. Köle pazarında satılığa çıkarılınca Hız.Ali:

"Bir imparatorun kızlarının köle olarak satılması doğru değildir" diye itiraz edince halife Osman bunu yerinde bulup onları azat etmişti. Ali, Pers imparatorunun kızı Şehribanu'yu oğlu Hüseyin'e eş olarak almıştı.

Öte yanda Şehribanu, aynı zamanda *Göktürk* imparatorlarının soyundan geliyordu. Batı Göktürk imparatoru *İstemi Han*'ın kızı *Takum Hatun*, Sasani imparatoru *1.Hüsrev (Anuşirvan)* ile evlenmiş ve bu evlilikten 4.Hürmüz dünyaya gelmişti.

Seyyitlerin soy ağacı:

Ondan *Şiruya* ve *Şiruya*'dan da son Sasani imparatoru 3. *Yezdigert* dünyaya gelmişti.

İmam Zeynel Abidin ve onun nesli olan *Seyyitler* de anne tarafından bu iki kral soyundan geliyorlar.

Zeynel Abidin, babasını ve tüm yakınlarını Kerbela'da yitirdi. Kendisi hasta yatağında yatarken tutsak alınarak Şam'a götürüldü. Bir süre sonra Medine'ye dönmesine izin verildi.

İmam Zeynel Abidin iki evlilik yaptı. Medine'de siyasetten uzak durarak "*Mescidi Nebi*" de dersler verdi. Sunnilerce de örnek bir Müslüman gösterilen *Zeynel Abidin*, Emevi halifesi *I. Velit* tarafından 17 Ekim 713 yılında zehirletildi. Medine'de amcası *İ.Hasan*'ın yanına gömüldü.

"*Sahifetül Kamile*" ve "*Sahife-i Seccadiye*" adlı iki önemli kitabı var.

İmam Zeynel Abidin'in çocukları;

Muhammet Bakır, Zeyd, Abdullah, Büyük Hasan, Küçük Hasan, Büyük Ali, Küçük Ali, Küçük Muhammet, Hüseyin, Kasım (3 yaşında öldü) ve kızları; Hatice, Selmin, Fatma, Ayşe, Ümmül Gülsüm 'dür.

İmam Zeynel Abidin'in oğlu *Seyyit Zeyd*, Ali soyuna yapılan baskılar dayanılmaz boyut alınca Emevilere karşı isyan etti. İsyanı yenik düşerek, 740 yılında Küfe'de asıldı. Cesedi dört yıl boyunca darağacında asılı kaldı. Dört yıl sonra kemikleri yakıldı. 744 Yılında da oğlu *Yahya Horasan/ Gürgen* 'da asıldı.

5.İmam Muhammet Bakır (676-733)

İmam Zeynel Abidin'den sonra *İmamet Makamı*'na büyük oğlu *İmam Muhammet Bakır* oturdu.

İmam Muhammet Bakır, Medine'de doğdu. Annesi İmam Hasan'ın kızı *Fatiha*'dır. İslam bilimindeki yetkinliği ve bilgisi nedeniyle "*bilgi ve hikmetin kapısını açan, yaran, genişleten*" anlamına gelen "*Bakır*" unvanıyla anıldı.²

Muhammet Bakır, yaşamında hiçbir siyasal girişimde bulunmamasına rağmen

2 *Alevi söylencelerine göre ise Kerbela katliamında küçük bir çocuktur. Savaş sırasında kadınlar onu bakır bir kazanın altında saklayarak kurtardıkları için, sonradan "İmam Bakır" sanıyla anılmıştır.*

Emevi halifesi tarafından 28 Ocak 733 tarihinde zehirletilerek öldürüldü. Medine’de *Ravdatül Bakiy*’ye gömüldü.

Onu, tasavvufi bilgilerin taşıyıcısı ve aktarıcısı sayarlar. “*Kitabul Hiday*a” adlı bir eseri bulunmaktadır.

İ.Muhammet Bakır’ın çocukları: *Cafer Sadık, Büyük Abdullah, Kasım, Muhammet, İbrahim, K.Abdullah, Ali Eftar*(3 yaşında vefat), *Zeynep, Rukiye ve Gülsüm*’dür.

Muhammet Bakır’dan sonra İmamet Makamı’na onun büyük oğlu *İmam Cafer Sadık* oturtuldu.

Abbasiler ve Seyyitler Üzerindeki Baskıları

Abbasiler, *Peygamber* ve Hz.Ali’nin amcası *Ebu Abbas*’ın soyundan geliyorlar. Hz.Ali’nin amcası Ebu Abbas’ın soyu, Emevilerin baskıları ve Kerbela katliamından sonra ağırlıklı olarak İran ve Horasan bölgesine göç etmişlerdi.

Abbasiler, 747 yılında Horasan bölgesinde Abbas oğullarından *İbrahim*’i halife ilan ettiler. Emevi valisi Nasır, onu önce tutukladı ardından zindanda öldürdü.

Bunun üzerine Abbasiler, *Şebib oğlu Kahtebe* öncülüğünde Rey kentini işgal ettiler. Emevilerin Rey valisini öldürdüler. Ardından *Kum, Nihavend ve İsfahan* kentlerini ele geçirdiler. Şam üzerine yürürken, Abbasilerin komutanı Kahtebe, Fırat ırmağında boğuldu. Ordusu da moralsız bir şekilde geri çekildi. Ama Emevilere karşı gelişen hareket durmadı. Bu kez bir *Hallaç Türkü* olan *Ebu Müslim* komutasında devam etti. Horasan’da Ebu Müslim’in etrafında büyük bir ordu oluşunca, *Ebu Müslim Merv, Belh ve Nişabur*’u ele geçirdi. Horasan’da tam bir hakimiyet sağladıktan sonra İran içlerine yürüdü. Abbasi ihtilal ordusu 748 yılında *Rey*’i ele geçirdi. Ebu Müslim, Rey’den güneye doğru ilerlerken, uğradığı her kentte büyük bir coşku ile karşılanıyor ve ordusuna yeni katılımlar oluyordu. Ebu Müslim’in komutasındaki Abbasi İhtilal Ordusu, Irak’ı da ele geçirdikten sonra, 750 yılında Emevilerin başkenti *Şam*’a girdi. Emeviler, ağır yenilgiye uğradılar.

Kürt, Arap, Fars, Deylemliler ve kısmen *Türklerden* oluşan Abbasi ordusu, 100 yılın intikamını alırcasına, Emevi soyunu kılıçtan geçirdi. Emevi halifesi *II. Mervan Mısır*’a kaçarken, yakalanarak öldürüldü.

Abbasiler, halifelğe *Ebul Abbas*’ı getirdiler. Abbasilerin ilk halifesi Ebul Abbas,

Ebu Müslim’i Horasan Genel Valiliği’ne atadı. Ebu Müslim, bölge halkları tarafından çok sevilip sayılan biriydi.

Arapların iç savaşlar yaşadıkları bu dönemde Çinliler, Türk Yurdu’nu işgal için batıya doğru ilerliyorlardı. Çin ordusu komutanı general *Kao Siyançe*, *Taşkent* beyi *Bağatur Tudun*’u hile ile ele geçirip zindana attı. Onun oğlu Horasan valisi Ebu Müslim’e gidip yardım istedi. Ebu Müslim, komutan Ziyad’ı büyük bir ordu ile Türklere yardıma gönderdi. 751 Yılında *Batı Göktürk* ordusuyla birleşerek, Çinlilerin işgalci ordusunu *Talas* bölgesinde yendi. General Kao Siyançe komutasındaki Çin ordusu, geri çekildi. Bu tarihten sonra Çinliler bir daha batıyı işgale çıkmadılar.

Hemen bütün Batı Türkistan, adeta gönüllü bir şekilde Ebu Müslim’e bağlandı. Bu tarihten sonra Maveraünnehir (*Seyhun-Ceyhun nehirleri arası*), Abbasi valilerince yönetildi.

Abbasiler ile Ali soyu Seyyitler arasında bir centilmenlik anlaşması yapılmıştı. Bu anlaşmaya göre: “Devlet yönetimi (*Halifelik*), Abbasilerin olacak; dini liderlik (*İmamlık*) Seyyitlerin olacaktı”.

Abbasilerin ilk halifesi Ebul Abbas, bu anlaşmaya uygun davrandı. O, 754 yılında ölünce, başa *Cafer Mansur* geçti.

Halife Cafer Mansur, çok sevilen Seyyitleri kıskanmaya başladı. Onların baş destekleyicisi Ebu Müslim’den kurtulmak istiyordu. 755 Yılında bir pusu kurarak onu ortadan kaldırdı. Yerine *İbrahim El Züheyl*’i Horasan valiliğine atadı. Bunun üzerine bölgede isyanlar başladı.

757 Yılında *İmam Hasan*’ın torunu *Şerif İshak El Türk* (*Türkçe bildiği, Türkçe konuştuğu için bu isimle anılıyordu*) isyan etti. Halife Cafer Mansur, Horasan’daki isyanları yatıştırmak için *İshak El Türk*’ün babası *Şerif El Hasan*’ı, *Medine*’ye vali olarak atadı. İsyân kısa bir süre yatıştı. *İshak El Türk*, *Türk Yurdu*’na göçerek Türkler arasında çalışmalarını sürdürdü.

İmam Hasan’ın torunlarından *Şerif Muhammet* ve *Şerif İbrahim*, Abbasilere karşı *Küfe* ve *Basra*’da gizli çalışmalar yürütüyorlardı. Abbasiler her yerde bu iki kardeşi arıyorlardı. Onları bulamayınca, onların babaları *Şerif Abdullah* ile amcaları *İbrahim* ve *Hasan*’ı zindana attılar. Bu üç kardeşin yaşları yetmiş aşkındı. Abbasiler, 762 yılında üç kardeşi de öldürdüler.

Babasının ve amcalarının ölümünü duyan *Şerif Muhammet*, 400 kadar adamıyla *Medine*'de isyan etti. İsyan bastırıldı. Şerif Muhammet'in başı kesilerek *Halife Cafer Mansur*'a götürüldü (762).

Öte yanda yaşamı boyunca hiç siyasetle uğraşmadığı halde Halife Cafer Mansur, *İmam Cafer*'i, 15 Aralık 765 tarihinde *Medine*'de zehirleterek katletti.

Bu kez *İmam Zeynel Abidin*'in torunu *Abdullah* oğlu *Seyyit El Mukenna* isyanı başladı.

Seyyit El Mukenna, 766 yılında *Nişabur-Kuşan-Telekan* bölgelerini ele geçirdi. Abbasiler onun üzerine iki kez ordu gönderdiler. El Mukenna her iki orduyu da yendi.

Hallaç Türkleri, 700'lerin başlarından itibaren bu bölgeye inmişlerdi. El Mukenna ve Zayd'in çocukları onların arasına girmişlerdi.

Seyyit El Mukenna isyanı, öncekilerden farklı bir isyandı. El Mukenna, kin ve intikam peşinde koşmuyordu. Egemenlerin mal ve mülklerine el koyup, fakir-fukaraya dağıtıyordu. Köleleri özgür bırakıyordu. Böyle bir yönetim tarzı o güne dek İslam dünyasında görülmemişti.

Bu isyan, bölgenin tüm yoksulları ve köleleri arasında geniş destek bulurken; bölge egemenleri tarafından nefretle karşılandı. İsyan, dinsel ve mezhepsel olmaktan çıkmış, sınıfsal bir kimlik kazanmıştı.

Seyyit El Mukenna ve arkadaşlarının temel şiarı:

“*Kula kulluk olmayacak, mülk toplumun ortak malı olacak, kölelik olmayacak.*” (Saltık, 2006, 74).

İsyanları bastırmak üzere Abbasi halifesi *Cafer Mansur*, 769 yılında Horasan bölgesine *Kahtebe oğlu Humeyd*'i vali olarak atadı, ancak bu vali isyanları bastıramadı.

Halife El Mehdi, 775 yılında *Horasan Bölge Valiliği* 'ne *Müslim oğlu Muaz* 'ı atadı. Onunla birlikte bölgeye büyük bir ordu gönderdi. Muaz, uzun uğraşlardan sonra 778 yılında *Seyyit El Mukenna* 'nın isyanını bastırabildi. Mukenna ve isyancılarından bazıları, *Gilan ve Deylemistan* 'a kaçarlarken, bazıları da *Türk Yurdu* 'na kaçtılar.

Türk Yurduna giden öncü *Seyyit ve Şerifler*; Ceyhun vadisinin iki yakasında yaşayan *Güney Karluk Türklerini*; Tuhara'da yaşayan *Göçebe Hallaçları*; *İlak, Kiş ve*

Buhara’da yaşayan yerleşik halkları İslam’a kazandılar. Ancak Seyyitlerin bu İslam anlayışları, *Emevi* ve *Abbasi İslam*’ına benzemiyordu.

6. İmam Cafer Sadık (699-765)

İmam Cafer Sadık, 23 Mayıs 699 tarihinde Medine’de doğdu. Annesi Ümmü Fer-ve’ dir. Dedesi Zeynel Abidin öldürüldüğünde, İmam Cafer henüz 14 yaşındaydı. Cafer Sadık, dedesi İmam Zeynel Abidin ve babası İmam Bakır tarafından yetiştirildi.

İmam Cafer, hem Emevi, hem de Abbasi dönemini yaşadı. Amcası Seyyit Zeyd Emeviler tarafından 740 yılında asıldıktan sonra ağır koşullarda eğitim çalışmalarını sürdürdü. Doğruluğundan, dürüstlüğünden dolayı ona “*Es Sadık*” unvanı verildi. Fıkıh bilgisi yanında, pozitif bilimler alanında da çağının en ünlü hocalarındandı. Medine, Mekke, Bağdat başta olmak üzere birçok ilde bilimsel konferanslar verdi. Çağdaşları ile tartışmalara girdi. Birçok yazılı eserler bıraktı. Bu eserlerden bazıları *British müzesinde*, *Haydarabat Üniversitesi kütüphanesinde*, *Berlin Gotha ve Topkapı müzelerinde*, *Cambridge Üniversitesi kütüphanesinde* bulunmaktadır. Babasından sonra 32 yıl İmamlık yaptı. Öğretisi, “*İmam Cafer Buyruğu*” olarak anılır. *İmam Azam Ebu Hanifi* de onun öğrencisi olmuştur.

İmam Cafer’in Çocukları: *İsmail*, *Abdullah* (3 yaşında öldü), *Ümmü Ferve*, *Musa*, *İshak*, *Muhammet El Dibac*, *Fatiha*, *Abbas*, *Ali Eftar*, *Yahya El Hadi* (3 yaşında öldü) ve *Esmâ*’dır.

Büyük oğlu İsmail, 754 yılında kendisinden önce vefat edince, kendisinden sonra İmamlığa oğlu *Musa Kâzım*’ı vasiyet etti. Bunun üzerine Ali yandaşları arasında tartışma başladı. İmam Cafer öldükten sonra bu tartışmalar daha da arttı.

1. Grup; “*Geleneği bozmayalım. Her ne kadar İsmail öldüyse evliydi ve Muhammet Matkum adında bir oğlu vardı. İmamet, İsmail’in büyük oğlu Muhammet Matkum’un hakkıdır*” diyorlardı.

2. Grup; Geleneğin hep büyük oğuldan yürümediğini savunuyorlardı. Buna örnek olarak İmam Hasan’dan sonra yerine Hasan’ın büyük oğlu geçmeyip, kardeşi Hüseyin geçmişti diyorlardı. Ayrıca Musa Kâzım, *Hakem oğlu Hişam* ile *Mümin El Tak* gibi dönemin sevilen bilginlerinin desteğini de almıştı. Aynı zamanda babası İmam Cafer Sadık’ın vasiyetini yerine getirdiği için, onun grubu Ali yandaşlarının çoğunluğunu temsil ediyordu.

İmamlığın, İmam Cafer'den sonra büyük oğlu İsmail'den dolayı onun oğlu Muhammet'e ait olduğunu savunanlara "*İsmaililer*" ya da "*7 İmamlılar*" dendi. Mısır'daki *Fatimiler* de, İran'daki *Nizariler* de bu koldan gelmektedirler.

Diğer Alevi ve Şiiler ise, Musa Kâzım'ın imamlığına bağlı kaldılar.

7. İmam Musa Kâzım (745-799)

Musa Kâzım, 8 Kasım 745 yılında Medine'de doğdu. 20 yıl babası Cafer Sadık'ın yanında kaldı. Yaşamını ders vererek geçirdi. Dönemin ünlü bilginleri ile yaptığı tartışmalarda "*Kıyas*"a karşı çıkarak, "*Sünnet*"in öncülüğünü yaptı. Bu dönemde Abbasiler'in Seyyitler üzerindeki baskısı arttı. *Hasan ve Hüseyin*'i anmak dahi suç sayılmaya başlandı. Abbasi halifesi *Harun Reşit*, Kâbe'yi ziyaret ettiğinde, kendisini karşılamaya gelmediği gerekçesiyle onu tutuklayarak önce Basra'da, sonra Bağdat'ta zindanda yatırdı. Bağdat'ta üç yıllık tutukluluktan sonra, *1 Eylül 799* tarihinde zindanda öldürüldü. Bağdat yakınlarındaki Kureyş mezarlığına gömüldü.

Birçok kaynakta ve İslam Ansiklopedisi'nde İmam Musa Kâzım'ın çocukları şöyle aktarıl-maktadır: *Ali Rıza, Kasım, İsmail, Cafer, Harun, Hasan, Hüseyin, Ahmet, Muhammet, İshak, Abdullah, Abbas, Ubeydullah, Zeyd, Fazıl, Akil, İbrahim, Hamza, Salih (4 yaşında öldü), Tayyib (7yaşında öldü), Ayşe, Emine, Hasane, Hatice, Selmin, Ümmül Gülsüm, Ümmül Seleme* ' dir.

Gölpınarlı'ya göre Musa Kâzım'ın 23 oğlu oldu. Bunlardan beşi çocuk yaşta öldü. Üçünün erkek evladı olmadı. Beşinin soyu bilinmiyor. Soyları yürüyen 10 evladı ise şunlardır: *Ali Rıza, İbrahim, Abbas, İsmail, Muhammet, İshak, Hamza, Abdullah, Ubeydullah ve Cafer*.(Gölpınarlı, 1995, 99-100).

8. İmam Ali Rıza (765-818)

İmam Musa Kâzım'ın oğludur. 29 Aralık 765 tarihinde Medine'de doğdu. Babası İmam Musa Kâzım,799 yılında Bağdat zindanlarında zehirlenerek öldürüldükten sonra İmamlık makamına oğlu Ali Rıza getirildi.

İmam Ali Rıza, Medine'de eğitim ve bilimle uğraşırken, Harun Reşit'in oğlu *Halife Memun* tarafından 816 yılında *Horasan/Merv*'e çağrıldı. Memun, o sıralarda devletin başkentini Merv'e taşımıştı. Onu Merv'e getirmek için *Raca bin Dahak*, Medine'ye gönderildi. İmam Ali Rıza, yol boyunca *Mekke, Basra, Nibac, Küfe, Nişabur, Serahs* ve *Mezar-ı Şerif*'e uğradı. Merv'e geldiğinde halife Memun, Abbasoğullarını

toplayarak, İmam Ali Rıza'yı veliaht ilan etti. Kızı *Habibe*'yi ona eş olarak verdi. Bunun üzerine Bağdat'daki Abbasoğulları isyan ettiler. Memun'un yerine amcası Mehdi'nin oğlu *İbrahim*'i halife ilan ettiler. Memun, İmam Ali Rıza ile Bağdat üzerine yürümeye hazırlanırken, Abbasi casusu *Hişam* oğlu *Ali*, 5 Eylül 818 tarihinde *İmam Ali Rıza*'yı *Tus* yolunda zehirledi. *Horasan/Meşhet*'e gömüldü. Daha sonra üzerine görkemli bir türbe yapıldı. Halen *İran*'da kutsal bir ziyaretgâhtır. Halife *Memun*, Bağdat'a yürüyüp, isyanı bastırdı.

9. Muhammet Cevat (İmam Taki 810-835)

Haziran 810 tarihinde Medine'de doğdu. Babası İmam Ali Rıza öldüğünde 8 yaşındaydı. 17 Yaşına geldiğinde Halife Memun onu Bağdat'a götürdü. 827 Yılında kızı Ümmül Fazl ile evlendirdi. Bu tarihten sonra Muhammet Taki Medine'ye döndü.

Memun'un ölümünden sonra halife olan *Mu'tasım*, onu 833 yılında Bağdat'a çağırdı. 25 Kasım 835 tarihinde saraydaki bir ziyafet sırasında onu çok genç yaşta zehirletti. Kimi kaynaklar *Mu'tasım*'ın onu karısı Ümmü Fazl eli ile zehirlettiğini yazarlar.

İmam Taki'nin Çocukları: *Ali Hadi (İ.Naki)*, *Musa Araç*, *Cafer (4 yaşında öldü)*, *Cafer Tahir (3 yaşında öldü)* *Fatma*, *Halime* ve *Zeynep*'tir.

10. Ali Hadi (İmam Naki 829-868)

Babası İmam Taki'dir. 7 Mart 829 yılında Medine yolunda doğdu. İmam Taki, halife *Mu'tasım* tarafından öldürüldüğünde, oğlu İmam Naki henüz 6 yaşında bir çocuktur. Ali soyu onu Medine'ye götürdü. Küçük yaşta *İmamlık Makamı*'na oturttu. Medine'de eğitimle uğraşıp imamlık yaparken, 848 yılında halife *Mütevekkil* onu Samara'ya götürüp, orada oturmaya mahkûm etti. Kendisinden sonra halife olan *Mutevit*, 28 Haziran 868 tarihinde onu zehirleyerek öldürdü. Samara'daki evine gömüldü.

11. İmam Hasan Asker (847-873)

2 Aralık 847 tarihinde Medine'de doğdu. Babası İmam Naki'dir. Abbasi halifesi *Mütevekkil*, İmam Naki'yi Samara kentinde oturmaya mahkûm ettiği için, onun oğlu *Hasan Asker* de 1 yaşından itibaren askeri bir garnizon kenti olan *Samara* kentinde oturmaya mahkûm oldu. Samara'da oturmaya mecbur bırakıldığı için İmam Hasan, "*El Askeri*" takma ismini aldı.

İmam Hasan Asker, iyi bir eğitim aldı. Hintçe, Farsça ve Türkçe'yi öğrendi.

Abbasilerce sıkı gözetim altında tutulan *Hasan El Asker*, 2 Ocak 873 tarihinde öldürüldü. Samara'da babasının yanına gömüldü. Büveyhi hükümdarı *Muizzüddavle* tarafından İmam Naki ve *İmam Hasan Asker* için Samara kentinde görkemli türbe yapıldı.

Hasan Asker'in çocukları: *Kasım* (1 yaşında öldü) ve *Mehdi*'dir.

12. İmam Mehdi

30 Temmuz 869 tarihinde Samara'da doğdu. Annesi *Nergis Hatun*'dur. İmam Hasan Asker'in ölümünden sonra henüz küçük bir çocuk olan oğlu *Muhammet El Mehdi*, *İmamet Makamı*'na oturtuldu. Kısa bir süre sonra ortadan kayboldu.

İnananlara göre; "*O sırra kadem oldu. Günün birinde çıkagelecek, insanlığı kötülüklerden kurtaracak.*" Ancak, bilim adamları ve tarihçiler onun da Abbasiler tarafından ortadan kaldırıldığı kuşkusunu taşımaktadırlar.

Abbasilerin bunca zulmünden sonra, İmam Hüseyin'in soyundan kalanlar Arabistan'ı terk edip *Horasan*'a göç ettiler.

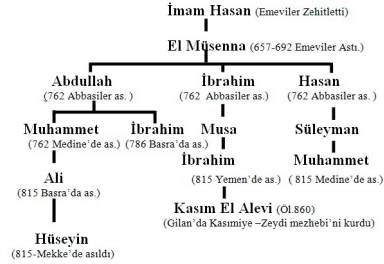
NİŞABUR DERGÂHI VE BAŞPIRLİK

Yukarıda değindiğimiz gibi Emeviler döneminde Hz. Muhammt'in torunları *Seyyit ve Şerifler* üzerinde baskılar yoğunlaşınca, büyük çoğunluğu Arap dünyasını terk edip *Horasan*'a yerleşmişlerdi. Horasan'da 750'lerde Abbasilerle birlikte Emeviler'in üzerine yürüyüp onları yıkmışlardı. Ancak kısa süre sonra Abbasiler de *Seyyit ve Şerifleri* çekemez olup, çok kanlar döktüler, çok canlar aldılar.

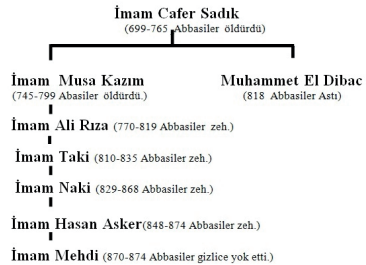
Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Ali yandaşları arasında *İmammet Gelineği* Hz. Ali'den başlayarak hep büyük oğuldan büyük oğula geçerek devam etmişti.

İmamet Makamına *İmam Musa Kâzım*'dan sonra *Ali Rıza*, *Taki*, *Naki*, *Hasan Asker* ve

Abbasiler Döneminde Katledilen Serifler:

Abbasiler Tarafından Katledilen Sevvitler:

İmam Mehdi getirilmişti. İnananlara göre İmam Mehdi'nin sırta kadem olmasından sonra, o soy devam etmedi. *İmamamet*, ikinci büyük kol olan İmam Taki'nin 2.oğlu *Seyyit Musa Araç*'a geçmişti.

Musa Araç da öldüğü için, 874 yılında *Horasan'daki Seyyitler*, onun oğlu *Seyyit Muhammet*'i *Başpir* ilan ederek *İmamet Makamı*'na oturttular.

Tam bu sıralarda *Buhara'da* Abbasilere karşı bağımsızlığını ilan eden Samanoğlu imparatoru *I.Nasır*; bölgedeki güçlü *Alevi* hareketinin desteğini almak için kız kardeşini *Seyyit Muhammet* ile evlendirdi. Onu Seyyitlerin nakibi olarak ilan etti. Hazineden maaşa bağladı. Asya'ya dağılmış Seyyitler bu Dergâha bağlı idiler. Seyyit Muhammet, uzun süre dini liderlik (*Baş Pirlik*) yaptı. Ölüncü yerine oğlu *Seyyit Yahya* geçti. (Saltık,2006,132).

10.Yüzyılın başlarında Alevi hareketi bütün Horasan ve Türkmenistan'ı dalgalar halinde sardı.

Gezgin Ebu Dülef:

“Buğraç kabilesinin başında kudretli hükümdarlar vardı. Bu hükümdarlar, Yahya

bin Zeyd soyundan gelirlerdi. Buğraçlar, başlarına ancak Ali soyundan gelen birini seçerler” diyor. (Togan, 1981, 75)

Kaşgarlı Mahmut, haritasında Çin’e doğru yayılan Alevi kasabalarını belirtir.

Prof. Togan:

“920 Yılından sonra Horasan ve Türkmenistan’ın belli başlı kentlerinde Aleviler hâkim idi. İslam’ın doğu sınırlarında da durum nazikti. Türkistan’daki Ezgiş Türkleri, Abbasi halifelerini tanımıyorlardı. Doğu Türkistan’a Alevi Dedeler hâkim idi. Bağdat hükümeti, Horasan’da gelişen Alevi hareketine karşı ciddi önlem alınmazsa, sonucun çok vahim olacağını Samanoğulları’na bildiriyorlardı.

Samanoğulları’nın gönderdiği ordular, her seferinde Alevi Türkmenler tarafından yenilgiye uğrattılıyorlardı. 921 Yılında Alevi ordusu, Horasan’ın başkenti Nişabur’a girdi. Samanoğlu Sultanı 2.Nasır, Karahanlılar’dan yardım istedi. Karahanlı sultanı Buğra Han, ordusuyla gelip Nişabur’u kurtardı. Alevi komutanı Leyla ibn Numan’ı ve birçok isyancı Seyyit’i astı” diyor. (Togan, 1981, 76)

Nişabur Dergâhındaki *Baş Pirlük*, İmamet geleneğine uygun olarak hep büyük oğuldan büyük oğula geçerek 1220 yılındaki *Moğol* işgaline dek devam etti.

1220 Yılında Moğol imparatoru *Cengiz Han*, bir ticaret kervanlarına yapılan saldırıyı bahane ederek batıya sefer yapıp, Harzemşahlar imparatorluğuna saldırdı.

Cengiz Han, 19 Nisan 1220 tarihinde *Nişabur*’u ele geçirdi. Celalettin Harzemşah, Çoçi Han’ın komutasındaki öncü Moğol ordusunu yendi. Moğollar intikam için karşı saldırıya geçip, Muhammet Şah’ın büyük eşi Türkân Hatun ve Celalettin’in kardeşleri Uzlak Şah ile Ak Şah’ı öldürdüler. Celalettin 10 bin kişilik kuvveti ile Gazne bölgesine çekildi. 1221 yılı Kasım ayında İndus kıyısında savaşıırken, yenik düşeceği sırada atıyla birlikte ırmağa atlayıp, yüzerek Sind’e (Pakistan) geçti.

Üç yıl Sint’de kaldıktan sonra, 1224 yılında güney İran’a girdi. Abbasi halifesi onun üzerine ordu gönderdi. Halifenin ordusu Huzistan bölgesinde yenildi.

İmamlar ve Nişabur Pirleri:

1-Hz.Ali

2-İ.Hüseyin

3-İ.Zeynel Abidin

4-İ.Muhammet Bakır

5-İ.Cafer Sadık

6-İ.Musa Kâzım

7-İ.Ali Rıza

8-İ.Muhammet Tak

9-S.Musa Araç

10-S.Muhammet (874 yılında Nişabur Dergâhı Piri)

11-S.Yahya

12-S.Cafer

13-S.Hüseyin

14-S.Ubeydullah

15-S.Muhammet

16-S.İbrahim

17-S.Hasan

18-S.Muhammet Sani

19-S.Mehdi

20-S.İshak

21-S.Musa

22-S.Ali

23-S.İlyas (Nişabur Dergâhı son Piri)(*Saltık, 2011, 54*).

Moğolların Türkistan ve Horasan'ı ele geçirmesi üzerine, Anadolu'ya ikinci büyük Türkmen göçü başladı. Türkmenlerle birlikte onlara inanç önderliği yapan Alevi

Dedeleri de batıya göç ettiler. *Nişabur Dergâhı son Piri (Dedesı) olan Pir İlyas*'da batıya göç etti. Önceleri *Hoy* yöresine gelip, amcası *Haydar Gazi*'nin yanına yerleşti.

1231 Yılında Moğollar, Harzemşah imparatorluğunu yıkınca, Alaattin Keykubat, yaklaşan Moğol tehlikesine karşı, onların onbin kişilik gücünden yararlanmak istedi. Araya elçiler koyup Celalettin Harzemşah'ın kardeşi *Kayırhan*'ı Sivas Valiliği'ne, Celalettin'in oğlu *Bereket Hanı* da Amasya Valiliği'ne atadı. Pir İlyas da Kayır Han ve Bereket Han ile birlikte gelip *Amasya/İlyasköy*'e yerleşti. Burada "*Mesudiye Dergâhı*"nı kurdu. Bu Dergâh kısa zamanda Aleviliğin merkezi oldu. Pir İlyas'ın 60'ın üzerinde halife dervişı vardı. *Baba İshak* da bu dervişlerden biri idi. (Saltık, 2009, 81).

Dalgalar halinde Anadolu'ya gelen Türkmenler ile yerleşikler arasında büyük çatışmalar oluyordu. Anadolu Selçuklu sultanı *Alaattin Keykubat*, yeni gelen göçmenleri Anadolu'nun uygun bölgelerine yerleştiriyordu. Ancak 1236 yılında çevresindeki kötü vezirler onu, oğlu *2.Gıyasettin Keyhüsrev*'e zehirleterek öldürdüler.

Prof. Faruk Sümer bu konuda şunları söyler:

"Moğol istilası üzerine Anadolu'ya *Türkistan*, *Horasan*, *Aran* ve *Azerbaycan*'dan pek çok Türkmen geldi ve memleketin her tarafı bunlar ile doldu. 13. Yüzyılın ortalarında Selçuklu ülkesine yabancıların "*Türkiye*" ve "*Türkistan*" adını vermeleri bu husus ile ilgilidir. Fakat *Türkistan*'dan yalnız Türk göçebe toplulukları değil, onun yanında, yarı yerleşik ve tam yerleşik köylü-şehirli Türk unsurlarından da mühim nüfusun Anadolu'ya geldiği anlaşıyor.

...Türkmenler beraberinde şeyh ve dervişlerini de getirmişlerdi. Bunların Müslümanlığı sathi olup eski Türk dini inançlarını kuvvetle taşıyorlardı. Bu şeyhlerden biri olan *Baba İshak*, *Malatya*'nın *Samsat* yöresinde Türkmenler arasında yaşıyordu. Yanında birkaç müridi ile birlikte riyazet ile meşgul olan *Baba İshak*, bu yaşayışı ve sözleri ile Türkmenler üzerinde büyük bir tesir yapıyordu. Türkmenlerin bu gibi şeyhlere eskiden beri korku ile sevgi ve bağlılık duyduklarını biliyoruz.

...Bu ayaklanmanın gerçek sebebi, Türkmenlerin iktisaden büyük sıkıntı içinde bulunmaları ve onlara yalnız istismar edilen unsur gözü ile bakılmasıdır. Bu bakış açısı Osmanlı döneminde de devam etmiş ve bu devletin de başına birçok sorunlar açmıştır. Bu hanedanlar, siyasi faaliyetlerinin ilk zamanlarında soydaşları Türkmenlerden gizlice faydalanıyorlar, sonra kullardan müteşekkil hassa ordusuna sahip olunca onlardan yüz çeviriyorlardı. Ancak zora düştüklerinde yeniden Türk oymaklarından

istifadeyi düşünüyorlardı. Hatta bazen onları “Fatihlerin Çocukları” gibi sözlerle okşuyorlardı”. (Sümer. 1999, 178).

Doğuda Moğolların sıkıştırmaları, Güneyde Şafi Eyyubilerin sıkıştırmaları, batıda Sunni Selçukluların sıkıştırmaları sonucu, Alevi Türkmenler 1239 yılında isyan ettiler. Bu isyanı (*Türkmen İsyancıları* adlı kitabımda ayrıntılı olarak anlatıyorum).

İlk büyük Türkmen isyanı Fırat bölgesinde patlak verdi. İsyanın görünmeyen lideri *Seyyit Pir İlyas*’tı.

Pir İlyas, isyan hazırlıklarını yapmak üzere *Baba İshak*’ı Adıyaman bölgesine gönderdi.

Pir İlyas’ın torunu Elvan Çelebi:

“*Pir İlyas*’ın *Dergâhı*’nın bulunduğu *Çatköy*’ünde, *Gıyasettin Keyhüsrev*’in bir kadısı vardı. Adı *Kör Kadı* idi. Bu kadı fitnenin biri idi. *Pir İlyas*’ı çekemediği için, 2. *Gıyasettin Keyhüsrev* ile arasını açmak istiyordu. *Pir İlyas*’ın yeterince güçlendikten sonra *Selçuklu Sultanı*’na isyan edeceğini ihbar etti. Bunun üzerine *Selçuklu Sultanı*, *Pir İlyas*’ın üzerine *Armağan Şah* komutasında bir ordu gönderdi. *Pir İlyas* bu haberi alınca, adamları ile *Amasya kalesini* ele geçirip oraya sığındı” diyor. (E. Çelebi, 2010).

İbni Bibi:

“*Pir İlyas* ve *Baba İshak*, 1239 tarihinde 30.000 kadar olan silahlı gücü ile *Amasya kalesini* ele geçirdiler. *Samsat* ve *Kefersut* (*Adıyaman*) taraflarına haber gönderecek, o bölgenin de ayaklanmasını sağladılar” diyor. (İ.Bibi, 1996. 498).

Pir İlyas, *Amasya kalesini* ele geçirdikten sonra elçilerini dört bir yana gönderip, isyana başlamalarını istedi. Dervişlerinden *Bayat* boyuna mensup *Baba İshak*’ı da *Adıyaman* tarafına gönderdi. *Bayatların* bir kolu, *Şam* taraflarına inmişlerdi. *Baba İshak* da bu *Bayatların* liderlerindendi ve *Pir İlyas*’ın güvendiği dervişlerdendi.

Araştırmacı Hamza Aksüt:

“*Baba İshak*, “*İshak*” adlı *Türkmen obasının* dini lideri, “*Baba*”sı idi. Onun obası *Viranşehir civarında* idi. Bu obanın bir kolu da *Diyarbakır*’ın *Bismil ilçesinin* *İshaklı köyünde* oturmakta idi. Yine bu obaya bağlı bir topluluk, 16.yüzyılda *Maraş* iline bağlı *Göynük nahiyesinde* oturuyor”. (Aksüt, 2006, 66).

Gordlevski:

“Pir İlyas: 2.Gıyasettin Keyhüsrev ve devlet erkânının zevk ve sefaya daldığını, halkı düşünmediklerini, Allah yolundan ayrıldıkları için, onların üzerine yürümenin ve onları yok etmenin farz olduğunu” Türkmenlere öğütliyordu.

...Köy, kentin üzerine yürüyordu. Bu kölece çalışmanın perişan ettiği köylülerle zalim feodallerin arasındaki karıştıktan yükselen gerçek bir sınıf savaşımı idi. Eski düzen, köylüleri barış zamanında feodal için çalışmaya, savaş zamanında onun uğrunda kan dökmeye zorluyordu. İsyancı liderler ise toplumsal adaleti savunuyorlardı.” (Gordlevski, 1996).

İsyanın ve isyancıların bu denli başarılı olmasının temelinde yatan nedenlerden biri; baskıcı feodal düzene karşı Pir İlyas’ın onlara önerdiği yeni toplumsal düzene duyulan inanç ve özlemidir.

Prof. Ahmet Yaşar Ocak:

“Babailerin ilk baştaki bu başarılarını etkileyen bir başka faktör de hiç şüphesiz, Pir İlyas’ın feodalizme karşı bir içtimai düzen sağlayacağı iddiasıdır. O, Türkmenlere kendi göçebelik zihniyetine çok iyi uyan bir çeşit müşterek mülkiyet sistemi vaad ediyordu. Zaferden sonra ele geçecek ganimetleri eşit paylarla bölüştüreceği haberini bilhassa yaymaya dikkat ve özen göstermiştir.”(Ocak, 2000).

İsyana Alevi Türkmenlerin yanında bir kısım Kürtler ve yoksul Hristiyan köylüler de katıldılar.

İbn Bibi:

“Baba İlyas’ın elçileri, birkaç yıl önceden savaş araç-gereçlerini hazırlayıp emir ve işaret bekleyen Türk kabilelerinin obalarına ve hanlarına ulaştırdılar. Bu sesi alanlar karıncalar ve çekirgeler gibi her köşeden harekete geçtiler. Arı kümesi gibi kaynayıp uğuldamaya başladılar. Belirlenen günde ayaklandılar. İlerledikçe isyancıların adamları ve askerlerinin kalabalığı artmaya başladı”. (İ.Bibi, 1996, 2: 50).

Ebul Farac:

“Türkmenler, merkeplerini, öküzlerini ve koyunlarını satarak atlar aldılar ve atlarına binerek Hısn-ı Mansur ve Gerger havalisine gittiler... Bunun üzerine Malatya

Emiri 500 atlıdan müteşekkil bir orduyu toplayarak, Malatya yöresinde bulunan Sür-yanilere ait “Bar Savma” manastırı mensuplarından da 50 kadar usta okçuyu alarak bölgeye gidip, Türkmenlerle savaştı. Bunlar yenik düştüler ve manastıra mensup kişilerden pek azı canını kurtardı”.(Farac, 1999, 540).

Ebul Farac’a göre Malatya Subaşı *Ali Şir*, Pötürgeli Kürt aşireti *Şiro* ile *Germiyanları* silahlandırıp, isyancı Türkmenleri karşıladı. Türkmenler, bu güçleri de yenip dağıtarak Malatya’ya girdiler. Daha sonra Elbistan ve Gürün’ü ele geçirdiler.

İsyancılar, Sivas’a yöneldiler. Sivas’ın Selçuklu komutanı *Hürrem Şah* ve kentin Selçuklu feodalleri, Türkmenleri durdurmaya çalıştılar ancak onlar da yenildiler.

İsyancı Türkmenler, girdikleri her bölgede, gönüllü katılımlarla kartopu gibi büyüyorlardı. Karaman Türkmenleri de gelip isyancılara katıldılar. İsyancılar buradan Tokat’a yöneldiler.

2.Gıyasettin Keyhüsrev, bölgedeki diğer valilere isyancıların üzerine yürümelerini emretti. Bunun üzerine *Ladik Emiri Siracettin Savcı*, *Havza Emiri Şemşettin Muhammet*, *Kadagara Emiri İldaş Bey* ve *Umur Bey* gelip *Fahrettin Ali El Buhari* komutasında birleşerek, isyancıların üzerine yürüdüler. Gıyasettin Keyhüsrev, Konya’daki ordusunu da *Armağan Şah* komutasında *Pir İlyas*’ın üzerine gönderdi.

Adıyaman, Maraş, Malatya, Sivas bölgesinden gelen isyancılar, Tokat tarafına yönelince; Selçukluların komutanı *Armağan Şah*, isyancılardan önce *Amasya*’ya vardı. *Pir İlyas*’ı ve oğulları *Yahya*, *Mahmut* ve *Halis*’i ele geçirip, kale burçlarına astı. *Pir İlyas*’ın henüz kundakta bulunan 4.oğlu *Muhlis*’i³), Şerafettin adlı bir talibi *Mısır*’a kaçırdı.

İsyancı Türkmenler, Amasya önlerine geldiklerinde *Pir İlyas*’ın ve oğullarının kale burçlarında asılı cesetlerini gördüler. Büyük Pirini kurtarmakta gecikmişlerdi. Bu durumu görünce daha çok hırslanıp kaleyi ele geçirdiler. Selçuklu komutanı *Armağan Şah*’ı ve ileri gelenlerini aynı yerde astılar. Türkmenler, *Pir İlyas*’ın cesedini *İlyasköy*’deki “*Sarılık Evliyası*” diye bilinen türbeye gömdüler.

³ *Pir İlyas*’ın 4. oğlu *Muhlis*, 1277 yılında *Mısır* sultanı *Baybars* ile birlikte *Anadolu*’ya geldi. *Kırşehir*’e yerleşti. Onun torunlarından *Aşıkpaşaoğlu*, *Osmanlı*’nın yanında yer adı. *Amasya Tarihi*’nin yazarı *Hüseyin Hüsamettin*’in iddiasına göre, *Pir İlyas*’ın ölümünden sonra *İlyasköy*’deki *Dergâhının* başına onun kardeşinin oğlu *Behlül Baba* geçmiş. *Behlül Baba*, *Muhittin Pervane*’den korktuğu için 1272 yılında *Mısır*’a kaçmış.(*H.Hüsamettin*, 2008, 1; 189.)

On binlerce isyancı Türkmen, Çoluk-çocuğu ve sürüleri ile Selçuklu başkenti Konya'ya doğru yola koyuldular.

Selçuklu sultanı *Gıyasettin Keyhüsrev*, Bizanslılardan (Latinlerden) yardım istedi. Latinler, Keyhüsrev'e 40. 000 kişilik bir ordu gönderdiler ki, bunlardan 3.000 süvari zırhlı idi. O arada kendisi de Konya'dan ayrılarak *Beyşehir* gölündeki bir adaya saklandı.

Türkmenleri Kırşehir Malya ovasında *Emir Necmettin* komutasında *Kürt, Rum, Gürcü* ve *Latinlerden* oluşan büyük bir ordu karşıladı. Bu ordunun içinde bulunan ve uzak illerden gelen Türkmenler, savaşmak istemiyorlardı.

Latin-Selçuklu ordusunun ön saflarına 3.000 zırhlı suvari yerleştirildi.

Türkmenler'in okları Latinler'in zırhlarını delemiyor, kılıçları da kesemiyordu. Latin ordusu ilk kez Türkmenler'i durdurmuştu. Bundan cesaret alan Selçuklu ordusu topyekûn saldırıya geçti. On binlerce *kadın-çocuk-yaşlı Türkmen* kılıçtan geçirildi. Binlerce tutsak alınıp, sonradan köle olarak feodal beylere satıldı. Malya ovası cesetle dolmuştu. Cesetler aylarca gömülmeyip, kurda kuşa yem edilmişti.

İbni Bibi:

“Sultan, *Uc'u* korumak için *Erzurum* tarafına gönderilen askerleri geri çağırdı... Haberi alan askerler 6 gün içinde *Erzurum*’dan *Sivas’a* geldiler. Sonra bir gün bir gecede

Kayseri’ye vardılar. O sırada isyancılar sürüleri ve malları ile gelip *Kırşehir-Malya ovasında* savaşa hazır beklemekteydiler. Hemen *Emir Necmettin Behramşah, Gürcü oğlu Zahirrettin* ve *Frank* komutanı *Ferdahlay* öncü birliklerle önden gönderildiler. Ertesi gün isyancılar kılıçlarını çekip onların üzerine saldırdılar. Ön safları tutmuş olan zırhlı Franklar onlara karşı koydular. İsyancılar, kılıçlarının ve oklarının onlara etki etmediğini görünce ümitlerini yitirmiş ve hüsrana uğramış olarak geri döndüler. Bir ara bekleyip yeniden saldırdılar. Bu saldırıda da başarılı olamayınca cesaret ve güvenlerini kaybettiler. Sultan'ın ordusu onları o halde görünce keskin kılıçlarını ve gürzlerini onların beyinlerine ve boş hayellerine ilaç yaptılar. Acımasız kılıçları ile isyancıların kanlarından kan nehiri yarattılar. Sağ kalanların etrafını sararak, kadın-erkek yaşlarına dahi bakmadılar. İnsafta bulunmadılar. Leşlerini kurtlara, çakallara, akbabalara yem yaptılar”. (İ.Bibi, 1996, 52-53).

Kimi söylencelere göre Baba İshak ve Hacı Bektaş Veli'nin kardeşi Seyyit Menteş, Malya ovasında şehit düştüler. Türkmenler, katliamdan kurtulmak için can korkusu ile sağa-sola dağıldılar. Yüzlerce, Türkmen boy beyi ve Dede, dağlara kaçıp, izlerini bir süre için kaybettirdiler.

Hacı Bektaş Veli, Sarı Saltuk, Ağu İçen, Üryan Hızır, Karaca Ahmet, Hasan Gazi, Ahmet Fakih, Mahmut Hayrani, Güvenç Abdal, Kara Donlu Can Baba, Seyyit Samut, Seyyit Çoban, Koçu Baba, Gurgur Baba, Er Mustafa... gibi Ali soyu Erenler ve Türkmen dervişler, *Divriği-Kemaliye-Çemişkezek* üzerinden *Dersim (Tunceli)* dağlarına kaçtılar. Binlerce isyancı Türkmen de zindanlara dolduruldu.

Sultan 2.Gıyasettin Keyhüsrev, başarılarından dolayı Latinlere 300.000 florin altın ödül verdi.

Gıyasettin Keyhüsrev, yaklaşan Moğol tehlikesine karşı hızla yeni bir ordu kurmaya başladı. Vezirlerinden Şemsettin İsfahani'yi büyük paralar ve kıymetli hediyelerle Eyyubi emirlerine gönderdi. Hatta Harzemşahlar'a Harput'u vermeyi vaad ederek, saflarına çekmeye çalıştı.

Gürcü, Frank, Kıpçak, Ermeni ve uç beylerine hediyeler göndererek asker topladı. Gıyasettin Keyhüsrev'in ordusu kimi kaynaklara göre 100. 000 kişi; İbni Bibi'ye göre 80.000 kişilik idi. Buna karşın Moğol ordusu Ermeni Hayton'a göre 30.000; Vincent'e göre 40.000 kişilik idi. *Sivas/Kösedağı* önlerinde Moğol ordusuna ağır bir şekilde yenildi.

Prof. Faruk Sümer:

“Anadolu Selçuklu ordusu, kendilerinden sayıca daha az olan Baycu Noyan komutasındaki Moğol ordusuna, utanç verici bir şekilde yenildi” diyor. (Sümer, 1999, *Oğuzlar*).

Gıyasettin Keyhüsrev, kaçıp Ankara kalesine saklandı.

Kayseri subaşı *Topal Fahrettin Ayaz*, Baycu Noyan'la gizlice ilişki kurup, onların Kayseri'ye girmelerini sağladı. *Moğollar*, Bütün halkı tutsak alıp *Meşhet* ovasında topladı. Kadın ve çocukları paylaşıp geri kalan halkı kılıçtan geçirdiler.

Anadolu'nun zengin feodal beyleri Halep ve Bizans'a kaçtılar.

Gıyasettin Keyhüsrev, araya elçiler koyarak çok ağır koşullarla anlaşma yaptı.

Kerimettin Aksarayı'ye göre:

“Anadolu Selçukluları yıllık olarak Moğollara 200. 000 dinar altın, 500 top kumaş, 3.000 kıta altın işlemeli diba, 500 at, 500 katır vergi vereceklerdi”.(Aksarayı, 2000, 62).

2.Gıyasettin Keyhüsrev 1246 yılında öldüğünde, bir Bizans papazının kızından doğan büyük oğlu 2.İzzettin Keykavus 11 yaşındaydı. Bir Türk kızından doğan 2.oğlu 4.Rüknettin Kılıçarslan, 9 yaşında idi. Gürcü kraliçesi Rasudan'ın kızı 2.Tamara'dan doğan 3.oğlu 2.Allaatin Keykubat, 7 yaşında idi. 2.Gıyasettin Keyhüsrev, ölmeden önce küçük oğlu 2.Alaattin'i veliaht olarak vasiyet etmişti. Ancak güçlü vezir Celalettin Karatay, üç prensi birlikte tahta oturtmuş, cuma hutbelerini üçü adına okutmuş.

Aksarayı:

“Büyük vezir Celalettin Karatay ve Beylerbeyi Yavtaş, iki büyük kardeşin azledilerek, küçük kardeşin tahta oturmasını uygun görmediler. Diğer emirlerle görüş birliğine vararak her üç kardeşi saltanat tahtına oturtular. Her üç kardeş adına sikke basıp, hutbe okuttular”.(Aksarayı, 2000, 28).

HACI BEKTAŞ VELİ VE DERGÂHI

Hicri 606, miladi 1209 yılında Horasan'ın Nişabur kentinde doğdu. Babası Seyyit İbrahim Sani'dir. Annesi Ahmet Yesevi'nin kızı Hatem Ana'dır.

Tarihi kaynaklar, Hacı Bektaş Veli'nin babası Seyyit İbrahim Sani ile annesi Hatem Ana'nın evliliklerinden 24 yıl sonra dünyaya geldiğini not düşmektedir. Hacı Bektaş Veli, 1209 yılında dünyaya geldiğine göre, Hatem Ana ile İbrahim Sani,1185 yılında evlenmişler demektir.

Ahmet Yesevi 1166 yılında 63 yaşında öldüğünde, kızı Hatem Ana'nın 10 yaşında bir çocuk olduğunu varsayarsak; 1209 yılında Hacı Bektaş Veli'yi 53 yaşında doğurmuş oluyor ki, bu bize mantıklı gelmiyor. Bize göre Hatem Ana, Ahmet Yesevi'nin torunudur.

Hacı Bektaş Veli ile ilgili değişik kaynaklar mevcuttur. Bunların içinde gerçeğe en yakın olanını, “*Velayetname*” anlatmaktadır.

Velayetname'yi, asıl adı İlyas olan Hızır Baba'nın oğlu *Firdevs-i Tevil (Uzun Firdevs)* yazmıştır.

2.Bayazıt, Firdevs-i Tevil’i, Hacı Bektaş Veli’nin yaşamını araştırmak üzere görevlendirmiş, o da 1481-1501 yılları arasında uzun araştırmalar sonucu, Velayetname’yi derleyip yazmıştır. Daha sonra, Osmanlı’nın gazabından korkarak, kaçıp İran’a sığınmış ve orada ölmüştür.

Velayetname, 1625 yılında Ali Çelebi tarafından eski yazımından kopya edilerek, Hacı Bektaş Veli Dergâhı’na vakfolunmuş. Bütün kitap 217 yapraktır.

Velayetname, Elvan Çelebi’nin ölümünden sonra çalınarak Mısır’a götürülmüş; böylece 2.Mahmut dönemindeki kıymdan tesadüfen kurtulmuştur. Daha sonra Palu’lu Mısır tüccarlarından *Hacı Memiş Ağa* ve *Memluklu Muhammet Suzi*, Mısır’dan geri getirip *Hacı Bektaş Veli Dergâhı*’na vermişler (h.1263, m.1846).

Velayetname’deki soyağacına göre Hacı Bektaş Veli, İbrahim Mükerrrem el Mücap aracılığı ile İmam Musa Kâzım’a ulaşmaktadır.

Hacı Bektaş Veli, Ahmet Yesevi Üniversitesi’nde okudu. 1220 Moğol istilasından sonra muhtemelen Seyyit İlyas ile birlikte amcası Seyyit Haydar’ın bulunduğu Azarbaycan Hoy kentine geldi. Bir süre orada kaldı. Hatta Kerbela ve Necef’e giderek Hz. Ali, İmam Hüseyin ve diğer Kerbela şehitlerini tavaf edip, “Hacı” unvanını da bu dönemde aldı.

Hacı ziyaretinden sonra Anadolu’ya Maraş dolaylarından geldi. Gidip Amasya’da Pir İlyas’ı ziyaret ettikten sonra, gelip Sivas’a yerleşti.

Baba İshak isyanına katıldı. İsyan’ın bastırılması üzerine diğer Erenlerle birlikte bir süre izini kaybettirdiler.

Saltuk ulularının anlatımlarına göre, Sarı Saltuk, onu ve birçok Ereni bir süre Dersim dağlarında sakladı.

Büyük isyanda Seyyit İlyas’ın asılması üzerine *Anadolu Erenleri onu, Baş Pir’liğe* getirdiler.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Seyyitler arasında *İmamet Makamı* hep büyük oğuldan büyük oğla devam etmişti. Bu kural bir kez bozulmuştu. Bu nedenle de Seyyitler ve Ali yandaşları ikiye ayrılmıştı.

Tunceli (Dersim) dağlarına kaçan onlarca *Ulu Eren*, o bölgede 7 yıl saklandılar.

Or. Prof. Z.V.Togan:

“*Hacı Bektaş Veli, Kürdistan’da 7 yıl eyleşti. Ona evlatlık olup hizmetine bakan aileden gelenlere “Hünkâriler” denmektedir*” diyor. (Togan, 1981).

Şeref Han:

“*Dersim’e İranlılar da Selçuklular da “Kürdistan Eyaleti” derlerdi*” demektedir. (Şeref Han, 2009).

Çemişkezek’in *Payamdüzü (Sinsor)* ve *Doğan* köylerinde hala kendilerine “*Hünkâriler*” diyen bir topluluk var.

Büyük isyanda Seyyit İlyas’ın asılması üzerine Dersim’de saklanan Erenler, *Hacı Bektaş Veli’yi Baş Pirlığe (Serçeşme)* getirdiler.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, “*İmamet Geleneği*” hep büyük oğuldan yürüyerek Pir İlyas’a dek gelmişti.

Nişabur Dergâhı son Pirlerinden *Seyyit Musa*’nın üç oğlu olmuştu:

1. *Oğlu Seyyit Ali*’dir ki, *Pir İlyas*’ın babasıdır.
2. *Oğlu Seyyit İbrahim Sani*’dir ki, *Hacı Bektaş Veli* ve *Seyyit Menteş*’in babasıdır.
3. *Oğlu Haydar Gazidir* ki, *Abdal Musa*’nın, *Hacım Sultan*’ın ve *Ali Seydi Sultan*’ın dedesidir.

İmamlar ve Nişabur Dergâhı Pirleri:

1-Hz.Ali

2-İ.Hüseyin

3-İ.Zeynel Abidin

4-İ.Muhammet Bakır

5-İ.Cafer Sadık

6-İ.Musa Kâzım

7-İ.Ali Rıza

8-İ.Muhammet Taki

9-S.Musa Araç

10-S.Muhammet (874 Yılında Nişabur Dergâhı Piridir.)

11-S.Yahya

12-S.Cafer

13-S.Hüseyin

14-S.Ubeydullah

15-S.Muhammet

16-S.İbrahim Mükere

17-S.Hasan

18-S.Muhammet Sani

19-S.Mehdi

20-S.İshak

21-S.Musa

İşte Tunceli’de saklanan Dedeler, Çemişkezek’in kuzeyindeki *Kırklar Dağı*’nda ki yaylada bir araya gelerek “*İmamet*” geleneğinin gereğini yerine getirip, ikinci büyük koldan gelen İbrahim Sani’nin oğlu Hacı Bektaşî Veli’yi Baş Pirlîğe getirdiler.

Öte yanda Anadolu Selçuklularının çocuk şehzadeleri, çevresindeki vezirlerin tahrikleri ile taht kavgalarına başladılar. Dedeler ve Türkmen beyleri açığa çıkmaya başladılar. Hacı Bektaş Veli, yanında *Üryan Hızır, Doğan Ata, Ahmet Faki, Mahmut Hayrani, Güvenç Abdal, Sarı Saltık*’ın oğulları İbrahim ve İsmail ve daha birçok Ulu Erenlerle gelip Sulucakarahöyük (Hacıbektaş) ilçesine yerleşti. Dergâhını burada kurdu. Gizliliğe çekilen Dedeler gelip bağlılığını bildirdiler.

Velayename:

“*Hünkâr, Sulucakarahöyük’e yerleşince bütün Anadolu Erenleri akın akın ona gelirler. Taptuk Emre’ye de “Hadi gidelim” derler. Ama o:*

“Dost divanında nasip dağıtılırken, Hacı Bektaş adında bir er görmedik” diyerek onlarla birlikte gelmedi. Emre’nin bu sözlerini Hünkâra aktardılar. Hünkâr Sarı İsmail’i gönderip Emre’yi yanına getirtti. Kendisine;

“Ey Emre duyduğumuza göre dost divanında nasip dağıtılırken Hacı Bektaş adında kişiyi görmedik demişsin” diye sordu.

Emre:

“Yeşil perde arkasında bir el çıkmıştı, o el bize nasip vermişti. O elin içinde çok güzel nurlu bir ben vardı. Şimdi bile görsem tanırım” dedi.

Hiz. Hünkâr Hacı Bektaş Veli elini açtı avucunun ortasında bir latif mübarek yeşil beni vardı. Emre hayrete düşerek üç sefer:

“Taptık Hünkâr’ım, Taptık Hünkâr’ım, Taptık Hünkâr’ım” dedi. Bu olaydan sonra adı “Taptuk Emre” oldu. Hünkâr’ın önünde Erenlik tacını çıkardı, Hünkâr eline alıp tekbirledi, tekrar başına giydirdi”. (Velayetname, 2010, 222-223).

Velayetname’nin bu menkıbevi anlatımından da anlaşılacağı gibi, İmamet Makamına oturan Baş Pir Hacı Bektaş Veli, kendisine bağlılık bildiren Dedeleri, belli bölgelere gönderir.

Ancak bu hep Velayetnamenin anlattığı gibi görevlendirmelerle olmaz. Birçok Ocak, henüz Horasan ve Türkmenistan’da iken belli Boy, Oymak ve Obalara fiilen inanç önderliği yapıyorlardı. Yalnızca, 1220 yılındaki Moğol işgaliyle gelen Türkmenler değil; 1071 zaferinden itibaren Anadolu’ya gelen ilk Türkmenler de inançsal anlamda bazı Ocaklara bağlanmışlardı.

Bu Ocaklar, 1400 yıllık geleneğe uyarak, “El ele, el Hakka” şiarına uygun olarak İmamet Makamına oturan Hacı Bektaş Veli Dergâhına bağlılığını bildirdiler.

M.Eröz:

“Hacı Bektaş, Kırşehir’e, Suluca Karahöyük’e (bugünkü Hacıbektaş ilçesine) gelir. Burada Çepni Boyundan bir oymak oturmaktadır. Uluları, Yunus Mukri’dir. Yunus Mukri, okumuş-yazmış bir insan olup dört oğlu vardır: İbrahim, Süleyman, İdris ve Saru. İdris ile Saru da okumuşlardır. İdris’in karısı, Bektaşiler tarafından sonradan kutlu sayılacak olan “Kadıncık Ana”, Kutlu Melek’tir. Kadıncık Ana’nın çocuğu ol-

mamaktadır. Birgün rüya-sında, ondört dolunay koynuna girer. İdris Hoca, bunun, çocuğu olacağı manasına geldiğini müjdelir. Daha sonra Hacı Bektaş Veli çıkagelir. Kadıncık Ana'yı evlat edinir. Onun duası sayesinde ve burun kanı kerametiyle Kutlu Meleğin çocuğu olur. Doğan çocuğun adı, Timurtaş veya Seyyid Âli Sultan'dır.” (Eröz,1997,54).

Sulucakarahöyük (Hacıbektaş), bir Çepni⁽⁴⁾ köyü idi.

Hacı Bektaş Veli, Sulucakarahöyük'ü mesken tutarak, burada bir Dergâh kurdu. Dergâhı ikinci Nişabur Dergâhı oldu. Bütün Anadolu Erenleri bu Dergâh'a bağlandılar.

Bu dönemde Anadolu Erenleri, bir taraftan Selçuklu-İlhanlı işbirliğine karşı mücadele verirken, bir taraftan da Budist olan İlhanlı vali ve hanlarını İslam'a kazanmaya çalışıyorlardı.

Velayetname'nin 10. bölümü sayfa 90 da:

“Hacı Bektaş Veli hasta yatağında öleceğini sezinleyince, Saru İsmail'i çağırıp, yerine geçeceklerin adlarını kendisine bildirdi:

“Benden sonra yerime Fatma Ana oğlu Lale Cuvan geçsin” dedi”.

Buna göre;

1-Hızır Lale Cuvan (görev süresi: 1270-1320)

2-Mürsel Bali (görev s.:1320-1368)

3-Yusuf Bali(görev s.:1368-1398)

Mürsel ve Yusuf Balı'ların, Hünkâr'dan sonra doğdukları bir gerçektir. Kendinden sonra doğacaklara böyle bir görev vermesi mümkün değildir. Bu ancak manevi bir anlam taşır.

Velayetname'ye göre Hacı Bektaş Veli'nin türbesini 2.Murat yaptırmış. Onun torunu Fatih'in oğlu 2.Bayzıt'da üstünü kurşunla kaplatmıştır.

4 Çepniler, Oğuzların büyük bir boyudur. Buhara civarında yaşarlarken Muhammet Buhari'nin ve oğlu Ebul Kasım Saltuk'un talipleri oldular. “Saltuklular” adlı kitabımda Çepnileri genişçe anlatıyorum.

Velayetname'nin Sarı İsmail ile ilgili bölümde:

“Bir gün Sarı İsmail:

“Acaba Hünkâr bize nereyi yurt olarak verecek, nerede dem tutacağız” fikrine daldı. Hünkâr'a malum oldu. “İsmail'im” dedi, “Ben göçtükten sonra sopanı at nereye düşerse orası yurdun olsun” buyurdu. Hünkâr'dan sonra posta oturan Habip Emirci'den izin aldı, Dergâh'tan çıkıp sopasını attı...”

Bu cümleden anlaşıldığı kadarıyla Hacı Bektaş Veli'den sonra, onun yerine Habip Emirci geçmiş.

19 Yıl Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda “Dedebaba Posu”nda oturan Ali Turabi Baba; 1605-1667 yılları arasında Hacı Bektaş Veli'nin “Pir Postu”nda oturmuş, Seyyit Yusuf Çelebi oğlu Seyyit Hacı Zülfükâr Çelebi'nin defterinden yaptığı alıntı şöyledir:

“Hünkâr bir gün Hakka yürüyeceğini anlayınca, halifesi Sarı İsmail'i, Habip Emirci'yi ve Lale Cüvan'ı yanına çağırıp demiş ki: “Fatma Ana Kadıncık'ın oğlu Habip

yerime otursun. O, 30 yıl hizmet edecek, ondan sonra Hızır Lale geçer. O da 13 yıl hizmet eder.”

Bu vasiyetten sonra oğlu Habip, Hünkâr'ın üzerini hırkası ile örttü. Erenlerin annesi Fatma Bacı, Habip Emircem Sultan, Hızır Lale Sultan, Karaca Ahmet, Sarı İsmail, Resul Baba, Seyyit Cemal, Kızıl Deli, Karadonlu Can Baba, Sarı Saltuk ve daha niceleri gelip ağlaştılar:

Habip, Hızır, Sarı İsmail, Aslan Nuş bir elden su döktüler. Peçeli er de yıkadı. Hızır imam oldu. Nice yetmiş saf durup namazını kıldılar:

Hünkâr hakka yürüyünce oğlu Emircem Hünkâr'ın yerine geçti. Halifeler, Hünkâr'ın vasiyetine uyarak, her biri bir diyara dağıldı.

Bilesiniz ki Hünkâr iki hatun aldı. Dünyalık hatun; Seyyit Nurettin'in kızı Fatma Ana'dır. Habip Emircem, Hızır Lale, Seyyit Mahmut, Hatem ve Sakine evlatlarıdır. Seyyit Mahmut, çocuk yaşta Hünkârdan önce vefat etti. Hünkâr buna çok üzüldü.

İdris Hoca kızı Nuriye Ana ahiretlik idi.

Hünkâr'ın Dergâhında iki post durur. Biri Mücerret post, biri Müteehhil post.

Mücerret Post: Dünyalık görmemiş pak ve arı posttur.

Müteehhil Post: Evlenir, dünyaya nesiller getirir."

(Yalçın, 2002, tkhbv, sayı-27).

Tarihçi Peçevi:

"Hacı Bektaş Veli'den sonra onun yerine posta Habip Çelebi geçti. Ondan sonra Resul Çelebi, onun oğlu Balım Sultan, onun oğlu İskender Çelebi, onun oğlu Kalender Çelebi ki, Kanuni Sultan'a isyan edip, 1527 yılında idam edilmiştir" demektedir. (Uraz,1968).

Prof.E.R.Fığlalı:

"Dedebaba kolu Hacı Bektaş'tan sonra soyu özetle şu şekilde ortaya koyarlar:

"Posta İdris Hoca'nın oğlu 1-Hızır Bali geçmiştir. Sonra, 2-Resul Bali, 3-Mürsel Bali, 4-Balım Sultan geçmiştir. Balım Sultan, mücerret olduğu için onun soyu sürmemiş, onun kardeşi Kalender Çelebi'nin soyu ayrı bir kol olarak devam etmiş. Ancak Balım Sultan'ın yerine; 5-Hacı İskender Dede" Dedebaba" olarak geçmiştir. Sonra, 6-Emir Kasım Dede geçmiştir. Sonra Resul Bali'nin torunu Mahmut oğlu 7-Hüdadad geçmiştir. Hüdadad, Kalender Çelebi ile geçinemediği için, Kalender Çelebi öldürülmüş, onun taraftarları da Hüdadad'ı öldürmüşler. Bu nedenle Pir Evi 34 yıl Pir'siz kalmış. Sonra eski vezirlerden 8-Sersem Ali Baba, "Dedebaba" unvanı ile 1551-1570 yılları arasında 19 yıl Pir Evi'nde postta oturmuş.

Hacı Bektaş Veli'den sonra bugüne kadar yukarıda isimleri sayılan sekiz kişi ve Sersem Ali Baba'dan sonra 28 kişi "Dedebaba" olmuştur. Bunların sonuncusu Bedri Noyan'dır." (Fığlalı,1989,192-193)

Doç. Bedri Noyan'a göre liste şöyle devam etmiştir:

1-Hacı Bektaş Veli

2-Hızır Bali

3-Resul Bali

4-Mürsel Bali

5-Balım Sultan

6 Emir Kasım Dede

7-Hüdada

34 Yıl Pir Evi boş kaldıktan sonra;

8-Sersem Ali Baba,

Pir Evine “Dedebaba” olarak atanmış. Ondan sonra 28 “Dedebaba” ile devam etmiştir.

Bu doğru değil. Balım Sultan’ın kardeşi Kalender Çelebi, 1527 yılında isyan edip başı vuruldu. 1551 Yılında Sersem Ali Baba Dedebaba olarak atanıyorsa; nasıl 34 yıl Pir evi boş kalıyor? (1527+34=1561 olur)

Fırlalı şöyle devam ediyor:

“Çelebiler’den Celalettin Ulusoy ise soyun şöyle devam ettiğini aktarmaktadır:

“Hacı Bektaş Veli’den sonra onun tek oğlu olan Seyyit Ali Sultan Pir Postu’na oturmuştur. Seyyit Ali, Timurtaş ve Hızır Lale diye de anılır. Seyyit Ali Sultan, 1356 yılından sonra Rumeli’ne geçip, Dimetoka’da bir Dergâh kurmuştur. 1402 Yılında Dimetoka’da vefat etmiştir. Seyyit Ali Sultan öldükten sonra geride iki evlat bırakmıştır. Resul Bali ve Mürsel Bali..

Büyük oğul Resul Bali (1361-1441) yılları arasında Hacı Bektaş Dergâhı’nda Pir Postu’nda oturmuş. Kardeşi Mürsel Bali Dimetoka’da kalıp, irşada devam etmiştir. Resul Bali’nin ölümünden sonra Hacıbektaş’a gelip Pir Evi’nde posta oturmuş (1441-1483). O arada Dimetoka Ocağı ile ilişkisini kesmemiş. Dimetoka’da bulunduğu sırada hastalanarak orada vefat etmiş ve babasının yanına gömülmüştür.

Mürsel Bali’nin ölümünden sonra Rumeli’ndeki posta oğlu Balım Sultan oturmuştur (1484). 2.Beyazıt onu 1501 yılında Hacıbektaş’a göndermiş, 1516 yılına dek Pir Postu’nda oturmuş. 1516 yılında çocuksuz vefat edince yerine kardeşi Kalender Çelebi Pir Postu’na oturmuş. O da 1527 yılında Osmanlı tarafından idam edilince, yerine büyük oğlu İskender Çelebi geçmiş. Sonra kardeşi Yusuf Bali geçmiş. Yusuf Bali 1569 yılında ölmüş”. (Fırlalı-1989, 192-193).

Bedri Noyan'a göre:

“Mürsel Bali, postu Habip Emirci'ye bırakarak dostu Kızıl Deli Sultan'ın yanına Rumeli'ne gitti. Orada Kızıl Deli'nin telkinleri sonucu, 90 yaşını aşmış olduğu halde, bir Bulgar kızı ile evlendi. Bu evlilikten Balım Sultan ve Kalender Çelebi doğdu.”

“Mürsel Bali ölünce, Kızıl Deli Sultan, onun oğlu Balım Sultan'ı yanına alıyor.”

Yani Kızıl Deli 1402 yılında ölmeden önce Balım Sultan'ı yanına aldığına göre, Balım Sultan en azından 1400 doğumlu olmalıdır. Bu durumda 1516 Yılında Sulu-cakarahöyük'te öldüğü zaman 116 yaşında olmalı ki, bu pek inandırıcı değil. Ayrıca onun kardeşi Kalender Çelebi, 1527 yılında başı vurulduğunda, yaklaşık 127 yaşlarında oluyor ve Osmanlı'ya isyan ediyor. Bu hiç inandırıcı değil.

Celalettin Ulusoy'un listesi de yanlıştır. Celalettin Ulusoy'a göre, Hacı Bektaş Veli'nin tek oğlu olan Seyyit Ali Sultan veya Hızır Lale, 1356 yılından sonra Rumeli'ne geçiyor, orada 1402 yılında vefat ediyor.

Hacı Bektaş Veli'nin 1271 yılında vefat ettiği birçok kaynak tarafından doğru-lanmaktadır. Bu durumda oğlu Hızır Lale, babası vefat ettiğinde 3-4 yaşında olsa dahi 1356 yılında Rumeli'ne 90 yaşlarında geçiyor. Ayrıca onun iki oğlundan küçüğü olan Mürsel Bali, 1483 yılında vefat ettiğine göre, dedesi Hacı Bektaş Veli'nin ölüm tarihi ile kendi ölüm tarihi arasında tam 212 yıl var. Bunun da mantıksızlığı ortadadır. Keza ikinci kuşak torunu Ka-lender Çelebi ile büyük dedesi arasında tam 270 yıl oluyor ki, bunun olanaksızlığı ortadadır.

Seyyit Ali Sultan, Hacı Bektaş Veli'nin oğlu değildir.

Yavuz'la birlikte başlayan Alevi katliamı, Kanuni ve sonrasında da sürdürüldü. Bu dönemde geniş bir anti propaganda yapıldı. Karalama kampanyaları yürütüldü. Bir taraftan da Safevi Devleti'yle sürekli savaş sürüyordu.

Bütün bunlara rağmen Alevi-Bektaşî inancı yok edilmeyince, Kanuni Sultan Süleyman, Hacı Bektaş Dergâhı'ndan yararlanmak için “Dedebaba” unvanıyla *Serder Ali Paşa'yı 1551 yılında İstanbul'dan gönderip bu Dergâh'ın başına oturttu*. Bir yandan da sürekli propagandalarla, Hacı Bektaş Veli'nin mücerret olduğunu (hiç evlenmemiş), dolayısıyla erkek çocuk bırakmadığını, ondan sonra gelenlerin, “*döl evladı*” değil, “*yol evladı*” olduklarını, Anadolu ve Rumeli'ndeki Aleviler arasında yaymaya çalışıyordu. Bu propaganda hala yapılmaktadır.

Hacı Bektaş Dergâhı Dedesi Veliyyuddin Çelebi (1867-1940):

“1331 Yılında (miladi 1912) bir Bektaşî alayı kuruldu. Biraderim merhum Çelebi Cemalettin Efendi, 7.000 kişiyi aşan bu alayla Harbi Umumiye’ye (I.Dünya Savaşı) katıldı ve doğu cephesine gönderildi.” (1923 Hakimiyet’i Milliye gazetesi)

1925 Yılında Cumhuriyet döneminde çıkarılan “Tekkeler ve Zaviyeler Kanunu” ile yeniden kapatıldı. 1961 yılından sonra kısmi özgürlük ortamında Hacı Bektaş Veli Dergâhı yeniden faaliyete geçti. 1900’lerin sonlarında gelişen “Kökten dinci” şeriat akımlarına karşı, laikliğin güvencesi olan “Alevi-Bektaşî” hareketine, özellikle Cumhuriyetçi çevreler daha bir hoşgörü ile bakmaktadırlar.

Osmanlı’nın kuruluş döneminden bu yana (yaklaşık 630-650 yıl sonra) ilk defa son yıllarda Devlet töreni ile Cumhurbaşkanını ve Başbakanların katılımı ile Hacı Bektaş Veli’yi anma törenleri yapılmaktadır.

11. ve 12.Yüzyıllarda Horasan ve Türkmenistan’da üç Alevi akım öne çıktı. Bu akımlar;

1-Başını Seyyit Ebul Vefa’nın çektiği “Vefailik” akımı;

2-Ahmet Yesevi ile gelişen “Yesevilik” akımı;

3-Kudbettin Haydar ile gelişen “Haydarilik” akımlarıdır.

Bu üç akım arasında önemli farklılıklar yoktur. Özü itibariyle aynıdırlar. Aralarında sadece nüans farklılıkları vardır.

Her üç akımın Anadolu ve Rumeli’ndeki sürdürücüleri, Baba İlyas’ın asılmasından sonra Baş Pirlük makamına getirilen Hacı Bektaş Veli tarafından birleştirildi.

Murat Sertoğlu:

“Bektaşilik, Türk dilinin korunmasında, yayılıp gelişmesinde büyük hizmetler görmüştür. Türk olmayan Bektaşiler bile ayin ve erkânlarında Türkçe kullanmışlar, nefeslerini Türkçe yazıp, Türkçe okumuşlardır” diyerek Bektaşilik’in yaptığı görev ve işlevi ifade etmektedir.

Sonuç:

Sonuç olarak şunu diyebiliriz ki, *Başpirlik*, yani *Serçeşme Geleneği*, *İmamet Geleneği*’nin devamıdır. Alevilikte, Seyyitlerin Türkleşmesiyle birlikte İmamet Geleneği Başpirliğe dönüşmüştür. Geleneğe uyularak diğer Alevi kolları, Ocakları Başpirliğe bağlı kalmışlar, biat etmişler.

Günümüzde kimi Ocakzadeler Hacı Bektaş Veli’nin Başpir(Serçeşme) olmadığını iddia etselerde, bu gerçeği değiştiremezler. Alevi Ocaklarının, Seyyitlerin ezici çoğunluğu, bu geleneğe uymakta ve Hacı Bektaş Veli’yi, dolayısıyla onun evlatlarını(-Torunlarını) Başpir (Serçeşme) olarak kabul etmektedirler.

Kimi Bektaşî çevreleri de Osmanlının vaktiyle uydurduğu; “*Hacı Bektaş Veli mücerret idi, onun döl evladı yoktu, yol evladı vardı*” yalanını hala savunsalarda bu gerçeği değiştiremediler.

Anadolu’nun hemen her yöresinde, hemen her cemde okunan Gülbanklarda: “*Dil bizden, nefes Pirimiz, Hünkârımız Hacı Bektaş Veli’den ola...*” sözleri de bunu kanıtlamaktadır.

Eğer Hacı Bektaş Veli Mücerret olsaydı, yani döl evladı olmasaydı, Seyyitler(Devdeler) geleneğe uyararak, ondan sonra o makama yine ikinci büyük koldan gelen birini oturturlardı.

Yayınlanan bütün listeler gözden geçirilince Hacı Bektaş Veli’nin soyu ve posta oturma sırası aşağıdadır:

KAYNAKÇA:

- Aksarayı (2000), *Müsa-Meretü'l Ahbar*, Çeviri: Mürsel Öztürk, Ankara, TTK Yayını.
- Aksüt, Hamza. (2006), *Alevi Erenlerin İlk Savaşı*, Ankara, Yurt Yay.
- Bihar'ul-Envar, 44: 329,**(www.Kerbela.Net/Dosyalar/Sayfaoner.Asp.E.Tarihi:05.08.2011).
- Bulut, Faik, (1998), *Horasan Kimin Yurdu*, İstanbul, Berfin Yay.
- Ebul Farac (1987), *Ebul Farac Tarihi*, Çeviri: Ömer Rıza Doğrul, Ankara, TTK Yay.
- Ebul Fida, 4: 205.(Www.Turkforum.Net/540080-Uhud-Savasi.Html, *Erişim Tarihi:05.08.2011*).
- El Mugazi, (2004), *İslam Tarihi*, Çeviri: Asım Köksal, İstanbul, Kaynak Yayınları.
- Elvan Çelebi, (2010), *Menakubu'l Kutsiye*, Çeviri: A.Yaşar Ocak. Ankara, TTK Yayını
- Eröz, Mehmet,(1997), *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*, İstanbul, Otağ Matbaacılık,
- Fırlı, Ethem Ruhi, (1989), *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*, İstanbul, Selçuk Yay.
- Gordlevsk,(1996), *Anadolu Selçuklu Devleti*. Çeviri: Azer Yaren, İstanbul, Onur Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbaki ,(1995), *Menekıb-I Hümkâr Hacı Bektaş'ı Velî*, İstanbul, İnkılap Kitapevi.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, (1978), Çeviri: Rıza Muzaffer, *Şia İnançları*, İstanbul, Der Yay.
- Hakimiyeti Milliye Gazetesi haberleri* 5 Mayıs 1923.
- Hüseyin Hüsamettin,(2008),Çeviri: Mesut Aydın, Amasya Belediyesi Yayını.
- İbn Hadid, Nehe'ül- Belağa, (Www.Caferilik.Com, *Erişim Tarihi:05.08.2011*).
- İbn Sad, Tabakat, 10: 164,** (Www.İlahi.Org/Modules.Php?Name, *Erişim Tarihi:04.08.2011*).

- İbn Şehraşub, Menakıb, ([Www.Caferilik.Com](http://www.Caferilik.Com), Erişim Tarihi:05.08.2011).
- İbni Bibi (1996), *Selçuk Name*, Çeviri: Mürsel Öztürk, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayını.
- İbnul Esir (1986), *El Kamil Fit Tarih*, Çeviri: Ahmet Ağırakça, İstanbul.
- İbnul Hecere, (2008), Çeviri: Seyfullah Erdoğan, İstanbul, Sağlam Yayınları.
- İbnul-Hisâm, Es Siretü'n-Nebeviyye, ([Www.Sevde.De/İslam](http://www.Sevde.De/İslam), Erişim Tarihi:05.08.2011).
- İrşad-I Mufid, 2. ([Www.Caferilik.Com](http://www.Caferilik.Com), Erişim Tarihi:05.08.2011).
- İslam Ansiklopedisi, (1999), İstanbul, Türkiye **Diyanet** Vakfı Yayınları.
- Keşf'ul-gumme**, 2, ([Www.Ahlul-Bait.Eu/Turkce/Ehlibeyt](http://www.Ahlul-Bait.Eu/Turkce/Ehlibeyt), Erişim Tarihi:05.08.2011).
- Mehmet, Mahfuz, Söylemez, (2005), “Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,” 2005/33: 477-478-479.
- Ocak, A.Yaşar, (2000), *Alevî Ve Bektaşî İnanclarının İslâm Öncesi Temelleri*. İstanbul, Enderun Yay.
- Saltık Veli, (2006), *Tarihin İlk Devrimci Devleti Deylemistan*, Ankara, Kuloğlu Yay.
- Saltık Veli,(2009),*Türkmen İsyanları*, Ankara, Kuloğlu Yay.
- Saltık Veli,(2011), *Alevi Türkmen Tarihi*, Ankara, Kuloğlu Yay.
- Saltık Veli, (2011), *İz Bırakan Erenler Ve Alevi Ocakları*, Ankara, Kuloğlu Yay.
- Sümer, Faruk (1999), *Oğuzlar*, İstanbul, Selçuk Yayınları.
- Şehbenderzade, Ahmet Hilmi, (2006), *İslam Tarihi, İstanbul*, Ötüken Yayınları.
- Şerefhan (2009), *Şerefname*, Çeviri: Celal Kabadayı, İstanbul, Yaba Yay.
- Tabari (2007), *Tarih-İ Tabari*, Çeviri: Faruk Görtünca, İstanbul, Sağlam Yay.
- Tarih-İ Ehl-İ Beyt, S. 102**, ([Www.Ehlibeyt-Nuru.Com](http://www.Ehlibeyt-Nuru.Com), Erişim Tarihi:05.08.2011).
- Tezkiret'ul- Havass, ([Www.Aleviyyun.Com/Ali/84-Ali-Hayati](http://www.Aleviyyun.Com/Ali/84-Ali-Hayati), Erişim Tarihi: 05.08.2011).

Togan, Z.Velidi, (1981), *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul, Enderun Kitapevi.

Velayeyname, (2010), Gazi Üniversitesi Türk Kültürü Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yay. Ankara

Yakubî Tarihi, ([Http://Islamtaritim.Com](http://Islamtaritim.Com) Erişim Tarihi: 05.08.2011).

Yalçın, Prof. Alemdar (2002), *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 27.Ankara.

Yenabî'ul-Mevedde, ([Www.Balaghah.Net/Nahj-Htm/Tur/Ali/Hilafet.Htm](http://www.Balaghah.Net/Nahj-Htm/Tur/Ali/Hilafet.Htm), Erişim Tarihi: 05.08.2011).

Yılmaz, Hakkı, (2011), *İşte Kur'an*, İstanbul, İşaret Yayınları.

ÜBER DIE TRADITION DES BAŞPİRLİK (SERÇEŞME) IM ALEVITENTUM

Veli SALTİK

Fazit

Das Amt des “Dede” (Geistlicher) ist im Alevitentum eine wichtige Institution. Dieses Amt zählt zum fundamentalen Bestandteil des Alevitentums. Der Pir (Dede) stammt nämlich von „Ehli Beyt“, von den Angehörigen des Hauses Muhammed und Ali ab. Dass heißt, er ist ein Nachkomme aus der Familie des Propheten Muhammed und Imam Ali. Wer nicht aus diesem Geschlecht abstammt, kann auch kein Geistlicher (Dede) sein. Ohne einen Dede kann man auch keine Gottesandacht (cem) feiern.

Das Alevitentum wird bis zum heutigen Tage von den Seyyid, den Angehörigen aus dem Geschlecht des in Kerbela getöteten Imam Hüseyin geführt. Die von den Seyyit gegründeten alevitischen Trägerfamilien (Alevi Ocakları) entwickelten sich bis heute im historischen Kontext zusammen mit den alevitischen Laien-Gemeinschaften (Talip topluluğu), welche diesen Trägerfamilien treu ergeben sind und ein Gelöbnis abgegeben haben, dem alevitischen Weg zu folgen (ikrar verme).

Im Alevitentum gilt das Prinzip der Huldigung gegenüber Gott und dem Geistlichen (“El ele, el Hakka bağıdır”). Das Alevitentum organisiert sich bis heute nach diesem Grundsatz pyramidenartig über die Trägerfamilien (ocak). Die Trägerfamilie (Ocak) besteht aus dem Geschlecht der Geistlichen (Dede) und aus den alevitischen Laien-Gemeinschaften (talip), die gegenüber den Geistlichen treu sind und ihnen ein Gelöbnis abgegeben haben, dem alevitischen Weg zu folgen.

Die Rehber-Trägerfamilien (Rehber Ocakları) sind den Pir-Trägerfamilien (Pir Ocakları) verbunden; Die Pir-Trägerfamilien sind den Mürşit-Trägerfamilien (Mürşit Ocakları) verbunden; Die Mürşit-Trägerfamilien sind dem Dergâh (Sufi-Konvent), dass heißt, dem Serçeşme (Başpir) verbunden. Das Amt der höchsten religiösen Leitung (Başpirlik) bildet die Nachfolge und Fortsetzung der Tradition der religiösen Führung (İmamet).

Die Tradition der religiösen Führung (İmamet), die mit Imam Ali begann, ging nach seiner Ermordung auf seinen ältesten Sohn Imam Hasan über. Nach dem auch er ermordet wurde, ging das İmamet auf seinen zweit ältesten Sohn Hüseyin über. Nach

dem Imam Hüseyin in Kerbala ermordet wurde, ging das Imamet auf seinen einzigen und am Leben gebliebenen Sohn Zeynel Abin über.

Unter den Seyyit ist die Tradition der religiösen Führung (Imamet) bis heute stets auf den ältesten Sohn übertragen worden. Wenn also der geistig-religiöser Führer (Imam) verstarb, nahm sein ältester Sohn seinen Platz ein. Die anderen Brüder huldigten dann ohne Einwände der religiösen und geistigen Führung (Imamet) des ältesten Sohnes.

Dieser Tradition unterlief einmal ein Irrtum, infolge dessen sich dann die Anhänger von Imam Ali zwei teilten. Zu Lebzeiten des Imam Cafer ist sein ältester Sohn Ismail gestorben. Später hat er als Nachfolger für das "Amt der geistig-religiösen Führung" (Imamet) seinen Sohn Musa Kâzım bestimmt. Daraufhin sagte aber ein bedeutender Teil der Anhänger von Imam Ali, die (nur) das Imamet von Muhammed Matkum, dem Sohn von Imam Ismail, anerkannte: "Wir sollten die Tradition einhalten, wenn auch Imam Ismail, der älteste Sohn von Imam Cafer, vor seinem Vater verstorben ist. Er war verheiratet und hatte einen Sohn Namens Muhammed Matkum. Wenn er auch ein Kind ist, hat (nur) er berechtigten einen Anspruch auf das Imamet." Dieser Zweig hat in der Folgezeit die Imame (die religiösen und politischen Führer) nach Imam Cafer nicht anerkannt. Dass heißt, sie haben nur die ersten Imame als religiöse und politische Führer anerkannt. Daher werden sie als "Ismailiten" ("İsmaililer") oder "7-Imame" ("7 İmamlılar") genannt. Die Fatimiden in Ägypten und die Nizari (Nizari) in Iran zählen zu ihnen. Der Aga Khan (Ağa Han) ist der letzte Ihrer Imame.

Der überwiegende Teil der Anhänger von Imam Ali (die Anhänger des Hauses Muhammed und Ali) haben jedoch dem Vermächtnis von Imam Cafer folgend Musa Kâzım als Imam anerkannt. Die Schiiten und Aleviten sind diesem Arm zugehörig.

Nach dem jedoch das Leben für die Seyyid als Nachkomme von Imam Hüseyin, dem Sohn von Imam Ali, unter der Unterdrückung der Umajjaden und der Abbasiden in Arabien unerträglich wurde, zogen sie in die Länder des Iran und der Türken. In der Folgezeit wurde ein Teil von ihnen Prozess bedingt persisch, während ein Teil von ihnen türkisch wurde. Ein Teil von ihnen ist sogar kurdisch geworden.

Parallel mit der Türkisierung der Seyyit erfolgte auch die Türkisierung der Tradition der geistig-religiösen Führung (Imamet), die sich in die Tradition der Başpirlik (Serçeşme) verwandelte.

Der im Jahre 874 in der iranischen Stadt Chorasán/Nishapur gegründete Başpirlik

(Serçeşme) Sufi-Konvet (Dergâh) war bis zur mongolischen Besatzung im Jahre 1220 aktiv. Die alevitischen Trägerfamilien, die sich in die türkischen Länder, in den Iran und in Anatolien verstreut hatten und sich immer noch in ihrer – geistigen - Entwicklungsphase befanden, waren dem Sufi-Konvent (Dergâh) in Nishapur verbunden.

Der Sufi-Konvent in Nishapur zog nach der mongolischen Besatzung im Jahre 1220 mit seinem letzten Pir (Scheich) Pir İlyas nach Amasya/ Çatköy in Anatolien. Nach dem Pir İlyas und seine drei Söhne im Jahre 1240 bei dem als “Baba İshak Revolte” genannten großen Aufstand der Turkmenen erhängt wurden, ging das Amt des Başpirlik (Serçeşme) an den aus dem zweit größten Arm stammenden Hacı Bektaş Veli, Sohn von İbrahim Sani, über.

In diesem Artitel werden wir untersuchen, wie sich die Tradition der geistig-religiösen Führung (Imamet) über den Sufi-Konvent von Nishapur in die Tradition der obersten geistig-religiösen Führung (Başpirlik Tradition) transformierte und wie sie nach Anatolien kam und wie Hacı Bektaş Veli zum Başpir (Serçeşme) wurde.

Schlüsselbegriffe: Alevitentum, die Tradition der geistig-religiösen Führung (Imamet), Oberster Geistlicher (Başpirlik), Serçeşme.